C 203.

6004

Rosmersholm.
Henrik Jbsen.

204

Wanemuise
näitelawa
TARTUS.

Rosmersholm.

Näitemäng neljas waatuses.

Henrik Ibsen.

Tõlkinud. A. Markus.

Wanemuise
näitelawa
TARTUS.

Wanemuise näitelawa.
Märts 1913.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu
76126

2.

Osalised:

Johannes Rosmer, Rosmersholmi omanik, endine ülemõpetaja.
Rebekka West. - Rosmeri majas.
Rektor Kroll. - Rosmeri naesewend.
Ulrik Brendel.
Peder Mortensgård.
Emand Helseth. - peremamsel Rosmersholmis.

Tükk mängib Rosmersholmis, wanas rüütlimõisas, wäikese rannalinna laheduses, õhtupoolses Norras.

Esimene waatus.

Elutuba Rosmersholmis; ruumikas, wanamoodi ja mõnus. Ees paremal pool seina ääres pottahi, mis wärskete kaseokstega ja põllulilledega ehitud on. Kaugemal tagapool uks. Tagaseinas tiiwuks mis ettetuppa wiib. Pahemal pool seinas aken ja selle ees korw lillede ja kaswudega. Ahju juures laud sohwa ja leentoolidega. Seintel ripuwad wanemad ja uuemad näopildid, waimulikkudest ja mundris ametnikkudest ja ohwitseridest. Aken seisab lahti. Niisama eestoa uks ja wäline maja uks. Wäljast paistab suurte, wanade puudega allee, mis mõisa juurde käib. Suwe õhtu. Päike on looja läinud.]

Rebekka [istub akna juures leentoolis

ja heegeldab suurt, walget, willast shalli, mis warsti walmis saab. Wahetewahel waatab ta uuriwalt läbi lillede wälja. Natukese aja pärast tuleb Em. Helseth parem. poolt.)

Em. Helseth. Preili, ma wõiks nüüd wist küll pikkamisi õhtusöögiks lauda katma hakata?

Rebekka. Jah, tehke seda. Õpetaja härra tuleb küll ka warsti.

Em. Helseth. Kas sääl wäga läbi ei tõmba, preili, kus te istute?

Rebekka. Natukene küll. Palun, pange õige aken kinni ja uks ka.

[Em. Helseth läheb eestoa ukse juurde ja paneb selle kinni; siis läheb ta akna juurde.]

Em. Helseth [waatab wälja, kuna ta akent kinni panna tahab.] Aga kas see ei ole õpetaja härra, kes säält eemalt tuleb?

Rebekka [ruttu.] Kus? [Tõuseb üles.] Ja, see ta on. [Eesriide warjul.] Astuge kõrwale. Tal ei ole waja meid näha.

Em. Helseth [kesk toas.] Mõtelge ometi, preili, - ta käib juba jälle mööda weski-teed.

Rebekka. Ta läks juba üleeila weski-teed kaudu. [Wahib eesrüde ja akna raami wahelt wälja.] Aga nüüd waatame —

Em. Helseth. Söandab ta üle purde tulla?

Rebekka. Seda ma just tahan näha. [Lühikese waheaja järele.] Ei. Ta pöörab ümber. Läheb ka täna ülewalt ringi. [Astub akna juurest ära.] Hulga pikem tee!

Em. Helseth. Jah, sa armas Jumal, üle selle purde wõib õpetaja härral küll wäga raske olla. Kus niisugune õnnetus juhtus, —

Rebekka [heegeldustööd kokku pannes.] Siin Rosmersholmis ripuwakse kaua sur-nute küljes!

Em. Helseth. Mina arwan ennem, preili, et surnud need on, kes Rosmersholmi

küljes ripuwad.

Rebekka [waatab talle otsa.] Surnud?

Em. Helseth. Jah - wõiks peaaegu ütelda et nad mahajäänudest kuidagi lahkuda ei taha.

Rebekka. Kuidas te selle pääle tulete?

Em. Helseth. Jah, sest ega siis muidu ometi walge hobune ei tuleks, mõtlen ma.

Rebekka. Mis lugu selle walge hobusega siis õieti on, emand Helseth?

Em. Helseth. Oh, ei maksa sellest kõnelda. Ega teie seda ometi ei usu.

Rebekka. Kas teie siis usate?

Em. Helseth. Ah, ma ei taha ennast teie ees naeruwäärliseks teha preili. [Sähel paneb akna kinni. Wälja waadates.] Ja, aga - kas see ei ole jälle õpetaja härra sääl ülewal weskete pääl -?

Rebekka [waatab wälja.] See mees sääl? [Astub akna juurde.] See on ju rektor!

Em. Helseth. Õigus, see on jah rektor!

Rebekka. Ei, see on aga tore! Sest küll

te näete, ta tuleb mule.

Em. Helseth. Ta - ta tuleb tõepoolest otse-kohe üle purde! Ja sääljuures oli see ometi tema enese lihane õde! - Noh, preili, ma lähen siis nüüd sisse ja katan laua ära. - [Paremale poole ära.]

Rebekka [seisab mõned silmapilgud akna juures; siis terwitab ta, naeratab ja nikutab wälja. Hakkab pimedaks minema.]

Rebekka [läheb parempoole ukse juurde ja kõneleb wälja.] Ah, armas emand Helseth te muretsete küll selle eest, et midagi iseäranis hääd lauale tuleb. Te teate ju, mis rektor kõige armsamini sööb.

Em. Helseth [wäljas.] Ja muidugi, preili, küll ma muretsen.

Rebekka [awab eestoa ukse.] Na wii-maks ometi kord! - Südamest tere-tulemast, armas härra rektor!

Rektor Kroll [eestoas, paneb kepi ära.]

Tänan! Ma ei tule siis mitte tülinaks?

Rebekka. Teie? Pfui, häbenege –!

Kroll [astub tuppa.] Alati lahkus ise. [Ümber waadates] Rosmer on küll ülewal oma toas?

Rebekka. Ei, ta on wäljas jalutuskäigul. Ta jääb wähe kauemaks kui harilikult. Aga nüüd peab ta warsti tulema. [Näitab sohwa pääle.] Palun, wõtke esiotsa istet.

Kroll [paneb kübara ära.] Tänan wäga. [Istub ja waatab ümber.] Ei, kui kenasti ja ilusasti teie selle wana toa sisse olete seadnud. Lilled, kuhu silm aga waatab!

Rebekka. Rosmer näeb nii häämeelega wärskeid lillesid enese ümber.

Kroll. Ja teie wist ka eks ole

Rebekka. Ja. Ma leian, nad joowastawad nii taewalikult. Warem pidime ju selle lõbu enesile ära keelama.

Kroll [nikutab kurwalt] Waene Beate

ei kannatanud nende lõhna.

Rebekka. Ja wäewisid ka mitte. Nad tegiwad ta alati päris uimaseks—

Kroll. Ma tean seda weel wäga hästi. [Kergemal toonil.] Noh, kuidas siin siis muidu ka läheb?

Rebekka. Ja, siin läheb kõik oma waikist harilikku käiku. Üks päew nagu teine. – Ja teie pool kodus? Teie abikaasa?

Kroll. Ah, armas preili, ärme kõnelemе minu asjadest. Perekonnas sääl on alati midagi, mis wiltu weab. Iseäranis niisugusel ajal nagu meil nüüd käes.

Rebekka [waheaja järele, istub sohwa kõrwa leentoolile.] Mispärast teie kooliwaheajal ennast kordagi meie pool ei näidanud?

Kroll. Na, ei wõi ju ometi inimestel nii ühtepuhku kaela pääl istuda—

Rebekka. Kui te ainult teaksite, kui wäga te meil puudusite—

Kroll – ja pääle selle olin ma ka reisul.

Rebekka. Ja, paar nädalat ainult. Te olete ju rahwakoosolekutel ümber käinud?

Kroll [nikutab.] Ja, mis te ütlete selle kohta? Kas oleksite mõtelda wõinud, et mina weel omas wanas eas politiliseks agitatoriks hakkan? Mis?

Rebekka [naeratab.] Natukene agiterinud olete teie ometi küll alati, rektori härra!

Kroll. No ja nii oma eralõbuks. Aga tulewikus peab asi päris tõsiseks minema. – Kas loete kunagi radikalseid ajalehta?

Rebekka. Ja, armas härra rektor ma ei taha salata, et –

Kroll. Armas preili, selle wastu ei ole midagi ütelda. Wähemalt mitte midagi mis teisse puutub.

Rebekka. Ja, seda arwan mina ka. Ma pean ometi ühes sammuma, pean asju tundma –

Kroll. Na, teilt, naesterahwalt, ei nõua

ma ju suguji et te tingimata parteid wõtma peaksite, selles kodanlises kakeluses, - kodu sõjaks wõiks seda peaaegu nimetada, mis siin möllab. - Aga siis olete ju muidugi ka lugenud, kuidas wiisi need härrad „rahwa seast" mulle kallale tungisiwad? Mis sugu-seid alatuid jämedusi nad endile lubasiwad?

Rebekka. Ja, aga mulle näitab et teie ka üsna tublisti hambaid näitasite.

Kroll. Jagin ka. Seda pean ma isegi ütlema. Sest nüüd olen ma werd lak-kunud. Ja nad peawad weel tunda saama, et ma mees ei ole, kes neile häätahtliselt palge ette hoiab —

[katkestab juttu.] Ei, aga kas teate, meie ei taha nüüd selle kurwa ja wasti-ku ajaloo üle kõnelema hakata.

Rebekka. Ei, armas härra rektor, ärme seda teeme.

Kroll. Ütelge mulle parem, kuidas te

endal siin Rosmersholmis tunnete ole-
ma, sellest saadik, kus te üksi olete.
Sellest saadik kui meie waene Beate-?
Rebekka. Tänan; nii kaunis hää. Mõ-
nes asjas jättis ta meile muidugi suure
tühjuse tundmuse järele. Ja igatsuse
ja kurbtuse ka - mõistagi. Muidu aga-
Kroll. Kas mõtlete siia jääda? Ma
arwan, nii pikemaks ajaks?
Rebekka. Ah armas härra rektor,
mina ei mõtle tõesti millegi pääle.
Ma olen ju siin aegamööda juba nii
koduseks saanud, et mul peaaegu
ette tuleb, nagu oleks mu koht siin.
Kroll. Teie?! Seda wõib arwata.
Rebekka. Ja niikaua kui härra Ros-
mer leiab, et mina tema koduse elu
mõnususes natukene kaasa aidata
wõin - jään ma õige häämeelega siia.
Kroll [waatab liigutatult talle otsa.]
Kas teate - selles on ometi midagi
suurt, kui üks naene nii oma terwe

noomuse teiste eest ohwerdamises mööda saadab.
Rebekka. Ah, mille jaoks oleksin ma siis muidu pidanud elama!
Kroll. Esiti see igawene rist oma halwatud, nurimeelse kaasaga –
Rebekka. Ärge sugugi arwake, et see dokter West sääl ülewal Finmarkis nii nurimeelne oli. Need koledad mere reisid on teda murdnud. Siis muidugi, pääle seda kui siia asusime – ja, siis tuli küll weel paar rasket aastat, kuni ta kannatused lõppesid.
Kroll. Kas ei olnud need aastad, mis siis tuliwad, teile weel raskemad?
Rebekka. Ei! Kuidas te ometi nõnda rääkida wõite! Beate oli mulle ju nii wäga armas. – Ja ta waeseke tarwitas ju ka nii wäga hoolikat rawitsemist ja kannatlikku ümberkäimist.
Kroll. Olgu teie kiidetud ja tänatud selle eest, et te teda nii õrnalt mäles-

tate!

Rebekka [nihkub talle pisut lähemale] Armas härra rektor, teie ütlete seda nii õiglaselt ja soojalt, et ma kindel olen, pahameel on mööda.

Kroll. Pahameel? Mis te sellega arwate?

Rebekka. Noh, ei oleks ju ka sugugi ime, kui teil sie natukene piinlik tunduks, mind wõõrast inimest siin Rosmersholmis nii oma tahtmist mööda talitamas näha.

Kroll. Aga kuidas te ometi selle peale –

Rebekka. Asi ei ole siis mitte nõnda?! [Ulatab temale käe.] Ma tänan teid, armas rektor! Ma tänan, tänan teid südamest.

Kroll. Aga kuidas te ainult selle mõtte pääle tulite?

Rebekka. Ma hakkasin seda sellepärast kartma, et teie nii harwa siia wälja tulite.

Kroll. Sellega olite aga põhjalikult eksitel, preili West. Sa pääle selle-asjas ene-

ses ei ole siin ju midagi muutunud. Teie olite ju ometi – ja teie ainuüksi – siin juba Betha wiimasel haiguse ajal terwe majapidamise juhataja.

Rebekka. See oli enam nii ásewalitsus majaperenaise nimel.

Kroll. Üsna üks kõik – Kas teate, preili West – minul omast kohast ei oleks tõesti mitte midagi selle wastu, kui teie – Aga seda ei tohi wist küll ütelda.

Rebekka. Mis siis?

Kroll. Kui see nii tuleks et teie tühjaks jäänud kohale astuksite.

Rebekka. Mul on see koht, mis ma soowin, härra rektor.

Kroll. Tegewuses muidugi, aga mitte –

Rebekka [tõsiselt wahele.] Häbenege ometi härra rektor! Kuidas wõite te ometi niisuguse asja üle naljatada?

Kroll. Ah ja, meie hää Johannes, sel wõib küll abielust põhjalikult kül-

lalt olla. Ja siisgi –

Rebekka. Kas teate – nüüd pean ma aga tõesti teie üle naerma

Kroll. Ja siisgi – ütelge õige, preili West – kui ma küsida tohin – kui wana te õieti olete?

Rebekka. Oma häbiks pean ma tunnistama terwelt 29, härra rektor. Käin juba kolmekümnendat.

Kroll. No ja. Ja Rosmer – kui wana tema on? Oodake wähe. Ta on wiis aastat noorem kui mina. Ta on siis ilusti oma nelikümmend kolm wana. Ma leian, see sünnib toredasti.

Rebekka. [tõuseb üles] Ja, muidugi, muidugi. See sünnib suurepäraliselt – Kas joote meiega seltsis teed?

Kroll. Tänan, ja. Ma tahtsin ~~siia~~ nukuinii siia koduselt peatama jääda, sest mul on meie hää sõbraga üks asi läbi rääkida. – Ja – et te mitte jälle pööraste mõtete pääle

ei tule, armas preili, siis tahan ma ennast jälle sagedamalt siin näidata, nagu endistel aegadel.

Rebekka. Ah ja, tehke seda ometi! [Raputab tema kätt.] Selle eest olen ma teile tõesti tänulik. Te olete ometi üks armas, hää mees.

Kroll [pomiseb tasa.] So? Oma kodus ei kuule ma seda mitte.

Rosmer [astub parem. p. uksest sisse.]

Rebekka. Härra Rosmer – waadake ometi, kes sääl istub?

Rosmer. Emand Helseth ütles juba mulle.

[Rektor Kroll on üles tõusnud.]

Rosmer [pehmelt ja summutud häälega; pigistab tema käsa.] Ma ütlen sulle jälle teretulemast minu majas, armas Kroll. [Paneb käed tema õladele ja waatab talle silma.] Sa armas, wana sõber! Ma teadsin ju, et ühel hääl päewal meie wahel kõik jälle endiseks saab.

Kroll. Aga inimese laps, — ka sina olid siis selle pöörase ettekujutuse mõju all, et meie wahel kõik korras ei olla?

Rebekka [Rosmerile.] Ja mis te ütlete, — kui häa et see ainult ettekujutus oli.

Rosmer. Oli ta tõesti ainult seda, Kroll? Aga missarast hoidsid sa ennast siis nii täiesti meiest eemale?

Kroll [tõsiselt ja tasase häälega.] Sellepärast et ma sinu õnnetuseaastate elawa meeldetuletusena siin ümber käia ei tahtnud — kui selle mälestus, kes weskiojas surma leidis.

Rosmer. See oli ju sinust ilusasti mõeldud. Sa oled ju alati nii tähelepanelik. Aga see oli täiesti asjata, sel põhjusel ära jääda. — Tule, sina; me istume õige sohwa pääle. [Istuwad.] Ei, mõte Beate pääle ei sünnita mulle tõesti mingit piina. Meie kõneleme iga päew temast. Meie jaoks on ta nõnda ütelda weel majas.

Kroll. Teate te seda tõesti?

Rebekka [süütab lambi põlema.] Ja muidugi.

Rosmer. See on ometi täiesti iseenesest mõista. Ta oli ju meile mõlemile nii wäga armas. Ja Rebek -- preili Westil, niisama ka mul on teadmine, et me waese kannataja heaks kõik teinud oleme, mis meie wõimuses seisis. Meil ei ole endile midagi etteheita. - Ja sellepärast on mõttel Beate peale minu jaoks midagi pehmet ja kosutawat.

Kroll. Teie armsad, toredad inimesed! Tänasest peale tulen ma iga päew siia.

Rebekka [istub leentooli.] Waatame, kas te sõna peate.

Rosmer [natuke wiiwitades] Sina, Kroll - mina oleksin südamest soowinud, et meie läbikäimisel ial takistust ei oleks olnud. Oled ju terwel meie tutwuse ajal minu kutsutud ja õigusline nõuandja

olnud. Juba esimesel üliõpilase ajal.
Kroll. No ja, ja sellest olen ma alati suurt lugu pidanud. Kas wast nüüd midagi iseäralist on?
Rosmer. On nii mõndagi, mille üle ma sinuga nii täiesti wabalt kõneleda tahaksin. Kõik südame päält ära ütelda.
Rebekka. Ja, eks ole, härra Rosmer? Mina arwan ka, wana sõprade wahel – sääl oleks see nii hää –
Kroll. Ah, sina, wõid uskuda, et mul sinuga weel palju rohkem kõnelda on. Sest sa tead ju küll, et minust wahe ajal tegew politikamees on saanud.
Rosmer. Ja, seda küll. Kuidas see õieti tuli?
Kroll. Ma pidin, mu armas. Pidin, kas ma nüüd tahan ehk mitte. Praegusel ajal on täiesti wõimata kauemini kõrwalt päältwaatajat mängida. Praegu, kus kahetsusewäärilisel kom-

kel radikalsed ohjad oma kätte on saanud – praegu on wiimne aeg – Sellepärast olen ma ka meie waikest sõpraderingkonda linnas kindlamale kokkuhoidmisele kutsunud. On wiimne aeg, ütlen ma sulle!

Rebekka [kerge naeratusega.] Ja, kas ei ole aga õieti juba natukene hilja?

Kroll. Kahtlemata oleks asi parem, kui me seda woolu juba waremalt oleksime takistanud. Aga kes wõis siis ka ette ära näha, mis säält tuleb? Mina igatahes mitte. [Tõuseb üles, kõnnib ringi.] Aga nüüd on mul silmad täiesti lahti läinud. Sest praegu on mässu waim isegi koolidesse tungi-nud.

Rosmer. Koolidesse? Ometi mitte sinu kooli?

Kroll. Ja muidugi, ka sinna! Just minu oma kooli! Mis sina selle kohta ütled? Ma sain jälgile, et kõrgemate

klasside poisid - see tähendab ükskõik osa poissa, - juba enam kui pool aastat sala-seltsi liikmed on, kus Mortens-gårde lehte loetakse!

Rebekka. Ah, „Tuletorni".

Kroll. Ja, eks ole, wäga terwe waimu-toit tulewastele riigiametnikkudele? Aga kõige kurwem selle asja juures on see, et just kõige andekamad poisid klassist need on, kes end ühendanud ja selle salaseltsi minu wastu asutanud. Ainult tuimad ja laisadworstid on temast eemale jäänud.

Rebekka. Läheb see teile siis nii südamesse, härra rektor?

Kroll. Ja kuidas weel! Päält waadata, kuidas minu elutööle kiwa teele weeretatakse ja wastu töötatakse. [Tasem.] Aga peaaegu oleksin ma ütelnud, et see weel minna wõiks. Kuid nüüd tuleb weel kõige pahem. [Waatab ümber.] Sääl ei kuula ometi keegi ukse taga?

Rebekka. Heidku ei.
Kroll. Siis teadke, et waen ja mäss minu enese majasse on tunginud — minu oma rahulise nelja seina wahele — ja mul perekonnaelu rahu ära on häwitanud!
Rosmer [tõuseb üles.] Ei ole wõimalik! Sinu juures kodus —?
Rebekka [läheb rektori juurde.] Aga, kallim sõber, mis on siis juhtunud?
Kroll. Kas wõite uskuda, et minu enese liha ja weri — Lühidalt — Lauritz on selle koolipoiste ühisuse pää! Ja Hilda on ühe punase ümbriku tikkinud et „Tulitorni" sääl sees alal hoida.
Rosmer. Seda ei oleks ma igatahes unes ka näha wõinud, — et sinu juures — sinu majas —
Kroll. Ja, kes oleks siis seda unes näha wõinud? Minu majas, kus alati sõnakuulmine ja kord walitses, — kus tä-

nase päewani ainult üks kokkulepplik tahtmine walitses –

Rebekka. Kuidas siis teie abikaasa selle loo pääle waatab?

Kroll. Ja, waadake, see on see kõige uskumatam. See naesterahwas, kes oma elupäewad – nii suurtes kui wäikestes asjades – minu waateid jaganud ja minu sihtisid kääaks kiitnud – see on, jumal teab walmis mõnes tükis laste poole hoidma. Ja siis süüdistab ta mind, selles mis sündinud. Ta ütleb, mina tyrannisein noorust. Just nagu ei oleks see tarwilik – Noh, ja nõnda hiilib tüli minu majas ümber. Aga ma räägin muidugi nii wähe kui wõimalik selle üle. Niisugune asi on kõige parem surnuks waikida. [Käib edasi-tagasi.] Ah, ja, ja, ja! [Asub, käed selja pääl akna juurde ja waatab wälja.]

Rebekka [on Rosmerile liginenud ja ütleb tasa, ruttu ja nõnda, et rektor ei

märkas.] Tee seda!

Resmer [niisama.] Täna mitte!

Rebekka [nagu enne.] Just! [Teeb lambiga tegemist.]

Kroll [tuleb üle toa.] Ja, mu armas Resmer, nüüd tead sa siis, kuidas ajawaim oma warju minu koduse elu ja ka ametlise tegewuse pääle heidab. Ja selle häwitaja, purustaja, lõhkuja ajawaimu wastu ei peaks ma kõige sõjariistadega wõitlema, mis minu wõimuses seisawad? Ma olen kindlasti otsustanud, seda teha. Nii hästi kirja kui sõnaga.

Resmer. On sul siis aga ka lootust, sel wiisil midagi korda saata?

Kroll. Ma tahan igatahes kui riigikodanik oma wäeteenistuse kohust täita. Ja ma arwan, et see iga isamaaarmastaja ja hää asja eest hoolitseja mehe kohus on, sedasama teha. Waata, pääasjalikult sellepärast ma

tāna sinu juurde tulin.

Rosmer. Aga, armas sõber, kuidas sa arwad-? Mis pean mina-?

Kroll. Sa pead oma wanu sõpru aitama. Tegema, nagu meie teised. Käed külge panema, nii hästi kui jõuad.

Rebekka. Aga rektori härra, teie teate ju ometi kui wastumeelt härra Rosmeril niisugused asjad on.

Kroll. Sellest peab ta nüüd wõitu saada püüdma. - Sa jääd ajast maha, Rosmer. Sa matad enda siia oma ajalooliste korjanduste sisse. No ja - täieline auu - kartus suguvõsa nimekirjade ja kõige muu ees, mis sinna juurde käib. Aga sarnase töö jaoks ei ole praegu sünnis aeg - Jumal paraku. Sul ei ole sellest aimugi, missugune käärimine terwel maal on. Ma ütleksin peaaegu kõik mõisted on pää-pääle seatud. Hiigla-tööd tuleb waja enne kui kõik need segadused põhjani ära hawitatud on.

Rosmer. Seda usun mina ka. Aga seda seltsi töö ei kõlba sugugi minu jaoks.

Rebekka. Ja siis usun ma ka, et härra Rosmer elu ja asju wististi selgema pilguga waatleb kui ennemalt.

Kroll [kohkudes] Selgema pilguga?

Rebekka. Ja, – wõi wabama pilguga. Ilma eelarwamisteta.

Kroll. Mis see peab tähendama? Rosmer – sa ei ole ometi wiimati nii nõrk niisugust juhust enese pääle mõjuda lased, et suure hulga juhid esialgse wõidu saiwad.

Rosmer. Armas sõber, sa tead ju, kui wähe arusaamist mul politikast on. Aga siisgi näitab minu meelest, nagu oleks wiimastel aastatel nõnda ütelda rohkem iseseiswust ükstikute mõtlemisewiisisse tekkinud.

Kroll. Na – ja seda pead sa ilma pikema jututa hääks asjaks! Päälegi oled

sa põhjalikult eksiteel, mu sõber. Kuula kord õige ringi, mis waated need õieti on, mis radikalsete seas kodused on, niihästi maal kui linnas. Need ei ole karwawäärt paremad kui see tarkus, mis „Tuletorn" kuulutab.

Rebekka. Ja Mortensgårdil on siin ümbruses rahwa pääle suur mõju.

Kroll. Ja, mõtelge ometi – mees nii musta minewikuga! Inimene, kes kõlwatuma, kombewastase ühenduse pärast kooliõpetaja ametist minema kihutati –! Ja niisugune tahab ennast rahwajuhiks üles upitada! Ja see läheb! See läheb tõesti! Ma kuulen, ta tahab oma lehte suurendada. Ma sain kindlast hallikast teada, et ta osawat kaastöölist otsib.

Rebekka. Mina imestan ainult, et Teie ja teie sõbrad temale wastu ei astu.

Kroll. Seep see just on mis meie nüüd teha tahame! Täna ostsime Ametilehe ära. Raha küsimusega ei olnud raskusid. Aga- [Pöörab Rosmeri poole] Ja, nüüd olen ma õieti oma tänase külaskäigu otstarbeni jõudnud. Näed sa, juhatusega- ajakirjanduslise juhatusega on asi täbar.- Ütle õige, Rosmer - kas sina ei wõiks asja enese pärast juhatust oma hooleks wõtta.

Rosmer [peaaegu kohkudes.] Mina!

Rebekka. Ei, kuidas te ometi niisugust asja mõtelda wõite!

Kroll. Et sa rahwakoosolekuid kardad ja nende tooruste märgilauaks ei taha olla, ilma milleta sääl läbi ei pääse, see on ju wiimati arusaadaw. Kuid ajalehe toimitaja wähem silmapaistew tegewus ehk õigem üteldud -

Rosmer. Ei, ei, armas sõber, niisugust asja ei tohi sa minult nõuda.

Kroll. Ma katsuksin ju häämeelega ka

sellel põllul õnne. Aga ta käiks täiesti minu jõust üle. Mul on juba ilma selletagi päratu töö kaelas. - Sina aga, sellewastu oled ametitalitustest täiesti waba. - Meie teised aitaksime sind muidugi, niihästi kui me seda wõime.

Rosmer. Ma ei wõi mitte, Kroll. Minä ei kõlba selleks.

Kroll. Ei kõlba? Sedasama ütlesid sa siis ka, kui su isa sulle su ametikoha muretses.

Rosmer. Mul oli õigus. Sellepärast andsin ma ta ka käest ära.

Kroll. Ah, kui sa aga ajalehe toimetajana niisama tubli oled, kui õpetajana, siis oleme meie täiesti rahul.

Rosmer. Armas Kroll - nüüd ütlen ma sulle aga lõpulikult - ma ei tee seda mitte.

Kroll. Na, siis laenad sa meile wähemalt oma nime?

Rosmer. Oma nime?

Kroll. Ja, juba Johannes Rosmeri nimi oleks lehele suureks kasuks. Meie teised oleme ju kõik kindlate erakonna-meestena tuntud. Mina ise olen, nagu kuulen, kurjaks fanatikeriks wälja kuulutatud. Sellepärast ei wõi me sellega rehkendada, oma nime all lehele järelduserikast sissepääsemist eksiteele juhitud hulkade sekka muretseda. Sina sellewastu — Sina oled ennast alati wõitlusest eemale hoidnud. Sinu, pehme, õiglane meelsus — sinu peene mõtteviis — sinu puutumata ausus on siin ümberkaudu igamehele tuntud ja hinnatud. Ja siis see auuwaartus ja lugupidamine, mis sul weel su endise waimuliku poolest on. Ja wiimaks sinu perekonna nime kõla.

Rosmer. Ah, see perekonna nimi —

Kroll [näitab piltide pääle.] Rosmerid Rosmersholmis — preestrid ja ohwitserid. Ametnikud kõrgetel wastutusrikastel kohtadel. Laitmata ausmehed, ükskui

teine-sugu, mis nüüd juba pea esimene paar aastasada siin ümbruses on [Paneb käe Rosmeri õla pääle.] Rosmer-sa wõlgned seda iseendale ja oma sugu traditionidele, ühesastuda ja seda kaitseda, mis kuni tänaseni meie seltskonnas õigeks ja pühaks peeti.-[Pöörab ümber.] Jah, mis siis teie ütlete, preili West?
Rebekka [kerge, waikse naeruga.] Armas härra rektor-ma ei wõi teile suguqi ütelda, kui naeruwäärt see terwe lugu minu meelest on.
Kroll. M-iis? Naeruwäärt?
Rebekka. Jah, sest ma tahan teile otsekoheselt wälja ütelda-
Rosmer [ruttu.] Ei, ei,-mitte! Nüüd mitte!
Kroll [waatab wahtldamisi mõlema otsa.] Aga taewapärast, armsad sõbrad-?
[Jätab pooleli.] Hm! [Em. Helseth tuleb parem. poolt uksest.]
Em. Helseth. Wäljas köögikojas on üks

mees. Ta ütleb, et ta õpetaja härra jutule tahab.

Rosmer [kergendatult] Ah so! Palun laske ta aga sisse.

Em. Helseth. Siia tuppa?

Rosmer. Ja muidugi.

Em. Helseth. Aga ta ei näe sugugi niiwisi wälja, et teda tuppa wõiks lasta.

Rebekka. Kuidas ta siis wälja näeb, emand Helseth?

Em. Helseth. Noh, mitte just wäga ilus, preili.

Rosmer. Kas ta oma nime ei ütelnud?

Em. Helseth. Jah, ma usun ta ütles, tema nimi olla Hekmann wõi nii sedamoodi.

Rosmer. Ma ei tunne kedagi selle nimelist.

Em. Helseth. Ja siis ütles ta weel, et ta nimi Uldrik olla.

Rosmer [kohkub] Ulrik Hetman! Kas nii oli?

Em. Helseth. Jah, õigus - Hetman jah.

Kroll. Seda nime, seda olen ma juba

ennemalt kuulnud —

Rebekka. Seda nime tarwitas ja tema allkirjana, see imelik — —

Rosmer [Krollile.] See on Ulrik Brendeli kirjaniku nimi, tead.

Kroll. See hukka läinud Ulrik Brendel. Usna õige!

Rebekka. Ta on siis alles elus.

Rosmer. Mina arwasin, ta reisib ühe teatriseltskonnaga ümber.

Kroll. Ta istuda töömajas — see oli wiimne, mis ma temast kuulsin.

Rosmer. Laske ta sisse, emand Helseth.

Em. Helseth. Ja jah. [Ära.]

Kroll. Tahad sa seda inimest tõesti oma tuppa lasta?

Rosmer. Sa tead ometi, et ta kord minu kooliõpetaja oli.

Kroll. Ja, ma tean, et ta sul pää mässulisi mõtteid täis tuupis, ja et sinu isa ta siis ratsapiitsaga majast wälja kupatas.

Wanemuise näitelawa ✕ TARTUS. ✕

Rosmer [natuke kibedalt] Isa oli ju major ka siin oma kodus.
Kroll. Weel hana põhja peaksid sa teda selle eest tänama, minu armas Rosmer. Na!
[Em. Helseth awab Ulrik Brendel'ile parempoolt ukse, läheb ise ära, ust järelt kinni pannes. Ta on kõrge, natukene lahja wõitu, kuid elaw ja käbe ilmuwus. Juuksed ja habe hallid. Riides nagu harilik hulgus. Kakenud kuub, räbalad jalawarjud; särgist ei ole midagi näha. Tal on wanad, mustad kindad käes; wana, määrdinud kübarat kannab ta kokku pigistatult kaenla all, ja käes jalutuse keppi.]
Brendel [esiti kahtlewalt, siis aga astub ta ruttu rektori juurde ja ulatab sellele kätt.] Tere õhtust, Johannes!
Kroll. Lubage –
Brendel. Sa ei uskunud küll wist, et sa mind weel kord näha saad? Ja weel

nende wihatud müüride wahel?

Kroll. Subage. [Näitab.] Sääl –

Brendel [pöörab ümber.] Õige. Sääl ta ju on! Johannes – mu poiss – mu armsam!

Rosmer [ulatab talle käe.] Minu wana koolmeister!

Brendel. Teatud mälestustest hoolimata ei tahtnud ma siisgi Rosmersholmist mööda minna ilma wäikest külaskäiku tegemata.

Rosmer. Teie olete siin südamest terwitatud. Seda wõite uskuda.

Brendel. Ah! See imekena dame? – [Kummardab.] Muidugi prausti proua.

Rosmer. Preili West.

Brendel. Arwatawasti mõni lähidalt sugulane. Ja see tundmata –? Wististi mõni ametiwend.

Rosmer. Rektor Kroll.

Brendel. Kroll? Kroll? Oota natuke – – kas te ei studerinud omas noores põlwes keeleteadust?

Kroll. Ja, iseenesest mõista.
Brendel. Goddam, siis tundsin ma sind ju ometi!
Kroll. Lubage öige –
Brendel. Kas sa ei olnud –
Kroll. Lubage –
Brendel – üks neist wooruserüütlitest, kes enne ei puhanud, kuni mind waielusteklubest wälja wisati?
Kroll. See wõib küll olla. Aga ma protesteerin iga lähema tutwuse wastu.
Brendel. Na, na! As you like it, härra doktor. On mulle ükskõik. Ulrik Brendel jääb siisgi selleks meheks, kes ta on.
Rebekka. Teie tahate wist küll linna minna, härra Brendel?
Brendel. Õpetaja proua on õieti arwanud. Ma olen aga ajalt sunnitud, oma elu ülespidamise eest lahinguid lööma. Ma ei tee seda häämeelega, kuid – enfin – sundiw häda –
Rosmer. Minu armas herra Brendel,

kas ma ei saaks teile kuidagi moodi abiks olla? Ma mõtlen nii mingisugusel wiisil —

Brendel. Ha! Missugune ettepanek. Tahad sa wahest seda sidet roojastada, mis meid üksteise külge köidab? Ialgi, Iohannes, mitte ialgi!

Rosmer. Mis teil siis linnas ees on? Uskuge mind, see ei saa sugugi kerge olema —

Brendel. Iäta see ainult minu mureks, mu poiss. Würflid on langenud. Nii nagu ma siin sinu ees seisan, olen ma praegu pikemal reisil. Pikem kui kõik minu endised rändamised kokku. [Rektorile] Tohin ma omale küsimust lubada, härra prohwessor — entre nous — on teil auuwäärt linnas kusagil üks wähegi kõlblik ja wiisakas, korralik ja ruumikas koosolekuruum olemas?

Kroll. Kõige ruumikam on tööliste-ühisuse saal.

Brendel. On teil, härra dozent, ehk wahest

selle, mingugi wäga kasulikus ühisuses mingit oludekohast mõju?

Kroll. Selle ühisusega ei ole mul midagi tegemist.

Rebekka [Brendelile.] Te peate ennast Peder Mortensgärdi poole pöörama.

Brendel. Pardon, madame, - mis idiot see on?

Rosmer. Mispärast peab see siis just idiot olema?

Brendel. Seda kuulen ma ju ometi juba nimest, et teda üks plebejer kannab!

Kroll. Seda wastust ma tõesti ei ootanud.

Brendel. Kuid ma tahan ennast sundida. Mul ei jää ju muud üle. Kui nõnda-nagu mina - elupöörde punktil seisad - Maha teltud. Ma astun selle inimesega ühendusesse - algan otsewohesid läbirääkimisi

Rosmer. Tõsiselt. - Seisate teie tõesti pöördel?

Brendel. Seda peaks minu armas

poissometi teadma: kus Ulrik Brendel ka seisab, sääl seisab ta ikka täie tõsidusega. – Ja, mu armas, nüüd tahan ma uue inimese selga tõmmata. Tahan wäljaastuda sellest tagasihoidlikkusest, millega ma siia saadik päält waatasin.

Rosmer. Kuidas –?

Brendel. Ma tahan wõimsa käega elusse haarata. Ette astuda. Ülesastuda. See on tormine pööripäewa aeg, milles meie hingame. – Nüüd tahan ma oma weeringi wabastuse altarile maha panna.

Kroll. Tahate teie ka –?

Brendel [kõigepoole] Tunneb siinne publikum minu ikkikuid kirjatöösid lähemalt?

Kroll. Ei, ma pean õiglaselt tunnistama –

Rebekka. Ma olen üht ja teist lugenud. Sest minu kasuisal olid nad.

Brendel. Ilus proua, – sääl olete oma

aega asjata raisanud. Sest see on selge soga, ütlen ma teile.

Rebekka. So?

Brendel. Mis te lugenud olete, jah. Minu kõige tähtsamad tööd, neid ei tunne ei mees ega naene. Mitte ükski inimene peale minu enese.

Rebekka. Kuidas see wõimalik on?

Brendel. Sest et nad kirjutamata on.

Rosmer. Aga armas härra Brendel, –

Brendel. Sa tead, nu Johannes mina olen niu natuke sybarit chumaits jaf. Gourmet! Seda olen ma eluaja olnud. Ma armastan üksildusies maitsta. Sest siis maitsen ma kahekordselt. Ei-kahe-kümnekordselt. Waata kui kuldsed unenäod minu peale alla langesiwad – minu ümber piirasiwad – kui uued, pööritawalt kõrged, wägewalt kaugele ulatawad mõtted minus ärkasiwad – wõimsate tiibadega minu ümber kohisesiwad – siis wormisin ma nad

wälja, luuletus teks, nägemisteks, piltideks. Nii suuntes juontes, kas mõistad?

Rosmer. Ja, ja.

Brendel. Ah, sina! Kuidas olen ma omas elus maitsenud ja lõbustanud! Loomise mõistatus likku õndsust, nagu öeldud, nii suuntes juontes - kiitust, tänu, kuulsust, loorberi pargasid - kõik olen ma täie rõõmust wärisewate kätega wastu wõtnud. Ennast oma salajates ettekujutustes niisuguse õndsusega toitnud - ma ütlen õndsusega -, ah, nii taewalik suure õndsusega -!

Kroll. Hm.

Rosmer. Aga üles kirjutanud ei ole te seda ialgi?

Brendel. Mitte sõna. See labane kirjutajate käsitöö on minus alati koledat läilust äratanud. Ja mispärast pidin ma ka oma enese idealisid profaneerima, kuna ma neid puhtuses ja ainuüksi maitseda wõisin? Aga nüüd

saawad nad ohwerdatud. Tõepoolt, mul on selle juures niisugune meeleolu, nagu emal, kes oma noore tütre abielumehe käte wahele paneb. Aga ma ohwerdan nad siisgi, – ohwerdan nad wabastuse altaril. Terwe rida täielikult wäljatöötatud ettekandeid – igal pool – terwel maal –!

Rebekka [elawalt.] See on tõest suur, härra Brendel. Teie annate kõige kallima ära, mis teil on.

Rosmer. Ainuma.

Rebekka [waatab Rosmerile tähendusrikkalt otsa.] Ja kui palju on siis neid, kes seda teewad? Kellel selleks julgust on!

Rosmer [waatab pilku.] Kes teab?

Brendel. Koosolek on liigutatud. See kosutab mu südant – ja karastab tahtmist. Ja nii sammun ma siis teole. Kuid weel midagi – [Rektorile.] Kas wõite mulle ütelda, härra präzepter,

on siin linnas karskuse seltsi olemas?
Täielise karskuse seltsi? Seda on sääl muidugi.
Kroll. Ja muidugi, ja. Ma ise olen esimees.
Brendel. Nagu ma seda teie näost ära ei oleks näinud! Na, siis ei ole wõimata, et ma teid üles otsin ja ennast üheks nädalaks liikmeks kirjutada lasen.
Kroll. Wabandage, aga meie ei wõta nädala wiisi liikmeid wastu.
Brendel. A la bonne heure, härra pädagog. Ulrik Brendel ei ole ialgi seda sorti seltside pääle tormi joosnud.
[Pöörab ümber] Aga ma ei tohi oma wiibimist selles majas, mis mäles tiistest nii rikas on, enam kauem pikendada.
Ma pean linna, ja omale sündsat korterit otsima. Sääl leidub enneti mõni korralik hotel, loodan ma.
Rebekka. Kas te ei tahaks enne midagi sooja juua, kui te lähete?

Brendel. Missugust sorti sooja, mu armulisem?

Rebekka. Tass theed, ehk jälle–

Brendel. Ma tänan selle maja võrgesüdamelist perenaest. Aga ma ei tarwita erakülaskäigu lahkust hääameelega. [Terwitab käega.] Elage hästi, minu häriased! [Läheb ukse juurde, tuleb tagasi] Ah, on ju tõsi– Johannes–pastor Rosmer–kas sa ei tahaks oma wana kooliõpetajale meie kauaaegse sõpruse pärast üht meelehääd teha?

Rosmer. Ja südamest hääameelega.

Brendel. Hüs. Siis laena mulle–üheks wõi paariks päewaks–üks triigisärk

Rosmer. On see kõik?

Brendel. Sest näed sa, ma reisin jalaseekord. Minu kohwer saadetakse mulle järele.

Rosmer. Ja muidugi. Ja muidu ei tarwita teie midagi?

Brendel. Ja, kuule õige–sa wõiksid ehk

wast ilma mēne wanema ülikuueta läbi ajada?

Rosmer. O ja, seda ma wōin.

Brendel. Ja et kuue juurde ka paar wiisakaid saapaid tarwis läheb —

Rosmer. Neid leidub ka muidugi. Niipea, kui meie teie adressi saame, saadame asjad kohe linna.

Brendel. Mitte mingil tingimisel. Minu pärast mitte wähematgi sekeldust! Ma wōtan need tühjad asjakesed ligi.

Rosmer. Hää küll. Palun, tulge minuga ühes üles.

Rebekka. Laske parem mind minna. Mina ja emand Helseth hoolitseme juba kōige eest.

Brendel. Falgi ei saa ma lubama, et see distinguiert dame —

Rebekka. Ah mis! Tulge aga, härra Brendel. [Parem. poole ära.]

Rosmer [hoiab Brendeli tagasi.]

Ütelge – kas ma wõiks teid nüüdki weel millegagi aidata?

Brendel. Ma ei teaks tõesti mitte, mis see olla wõiks. Tuhat ja tuline, ja – sääl tuleb mul meelde – Johannes, kas sul ei ole juhtumisi 8 krooni käepärast?

Rosmer. Waatame järele [Awab rahakasti.] Siin on kaks kümne kroonilist.

Brendel. Ja, ja, on üsna üks kõik! Ma wõin nad wõtta. Linnas saab neid igalpool wahetada. Esiotsa minu tänu. Ära unusta, et see kaks kümnelist oli, mis ma sain. Hääd ööd, sa minu armas, hää poiss. Hääd ööd, minu austatud härra! [Läheb paremp poolse ukse juurde, kus Rosmer temaga jumalaga jätab ja ukse tema järelt kinni paneb.]

Kroll. Halastaja Jumal – see oli siis see Ulrik Brendel, kellest maailm ükskord waremalt midagi suurt ootas.

Rosmer [tasa] Tal on wähemalt julgust olnud, elu oma enese pää järele elada.

Ja see on minu meelest kä ikkagi midagi.
Kroll. Mis? Niisugune elu nagu temal! Ma usun peaaegu, ta olecs selleks paras mees, et sinu mõisteid weel kord segi ajada.
Rosmer. Ah ei, tead. Nüüd olen ma igas asjas enesega selgusele saanud
Kroll. Kui see ometi nii olecs, armas Rosmer. Sa oled kõigi wäliste mõjudele nii wastuwõtlic.
Rosmer. Istume õige. Ja siis tahan ma sinuga kõnelda
Kroll. Jah, teeme seda. [Istuwad sohwa pääle.]
Rosmer [wahcaja järele.] Kas sa ei leia et meie juures kena ja lõbus on?
Kroll. Jah nüüd on siin kena ja lõbus- ja rahulic. Sina Rosmer, sinul on oma kodu. Ja mina olen enese oma kaotanud.
Rosmer. Mu armas, ära kõnele nõnda. Kuhu nüüd lõhe on tekkinud, see

see wõib edaspidi jälle endiseks muutuda.

Kroll. Iialgi. Mitte ialgi. Okas jääb järele. Mitte kunagi ei muutu see endiseks.

Rosmer. Kuula nüüd mind, Kroll. Meie mõlemad seisame nüüd juba kaua aastaid üksteisel õige ligidal. Pead sa seda wõimalikuks, et meie sõprus purustatud wõiks saada?

Kroll. Ma ei tea midagi maailmas, mis meid lahutada wõiks. Kuidas sa niisuguse mõtte pääle tuled?

Rosmer. Sest et sina waadete ja arwamiste kokkusündimise pääle nii suurt rõhku paned.

Kroll. Na ja; aga meie mõlemad oleme ju nii umbkaudu ühesmeeles. Igatahes ometi suurtes pääasjusimustes!

Rosmer [tasa] Ei, mitte enam.

Kroll [tahab üles karata] Mis see on?

Rosmer [peab teda tagasi] Ei, sa pead istuma jääma. Ma palun sind

Kroll.

Kroll. Mis siis on? – Ma ei mõista sind. Kõnele otsekoheselt!

Rosmer. Minu sisemise inimesele on uus suwi tulnud. Uhe uue nooruse waim. Ja sellepärast seisan ma nüüd sääl –

Kroll. Kus – kus sa seisad?

Rosmer. Kus sinu lapsed seisawad.

Kroll. Sina? Sina! See ei ole ometi wõimalik! Ütle, kus sa seisad?

Rosmer. Säälsamas, kus Hilda ja Laurits seisawad.

Kroll [laseb pää norgu] Ülijooksik. Johannes Rosmer ülijooksik.

Rosmer. Ma oleksin nii õnnelik – nii otsata õnnelik selle tundmuse sees olnud, mispärast sina mind üli-jooksikuks nimetad. Kuid nii kannatasin ma raskelt. Sest ma teadsin ju, et ma sellega sulle kibedat walu walmistan.

Kroll. Rosmer-Rosmer! Sellest ei saa ma ialgi üle. [Waatab kurwalt talle otsa.] Ja et ka sina sääl juures oled ja oma kätt selle hukatuse ja häwituse töö jaoks laenanud, mis meie õnnetu-mast kodumaast üle käib.

Rosmer. See on wabastamise töö, mille juures ma kaasa aidata tahan.

Kroll. Ja, ma tean, ma tean! Nõnda nimetawad seda eksitajad ja eksita-tud. Aga usud sa siis, et selle waimu läbi wabastust oodata on, mis meie praegust sotsialset elu kihwtitama hakkab

Rosmer. Mina ei hoia sugugi praegu walitsewa waimu poole. Mitte ühegi wõitlewa erakonna poole. Mina tahan katsuda igast küljest inimesi koguda. Nii palju ja nii tungiwalt kui iganes suudan. Ma tahan elada, ja oma ter-wet elujõudu selle eesmärgile pühen-dada - rahwas tõsist otsustamise waimu

kaswatada.

Kroll. Sina arwad siis, et meil weel küllalt rahwa otsustamise wõimu ei ei ole! Mina omast kohast leian, et me kõik üheskoos just paraja tee pääl oleme alla porisse, kus muidu alam-rahwas ennast koduse tunneb.

Rosmer. Just selle pärast annan ma rahwa otsustamise wõimule õige üles ande.

Kroll. Missuguse ülesande?

Rosmer. Kõiki inimesi terwel maal aadeliinimesteks teha.

Kroll. Kõiki inimesi-!

Rosmer. Ehk wähemalt wõimalikult palju.

Kroll. Missuguste abinõudega?

Rosmer. Ma mõtlen: selleläbi, et ma waimusid wabaks teen ja tahtmisi karastan.

Kroll. Sa oled unistaja, Rosmer. Neid tahad *sina* wabaks teha? Neid tahad

sina karastada?

Rosmer. Ei, mu armas - ma tahan ainult katsuda neid selleks äratada. Tegema peawad nad seda ise.

Kroll. Ja sina arwad, nad wõiwad seda?

Rosmer. Ja.

Kroll. Omast jõuust siis?

Rosmer. Ainult omast jõuust. Muud teist ei ole.

Kroll [tõusebüles.] On see kõnewiis, mis preestrile sünnis on?

Rosmer. Ma ei ole enam preester.

Kroll. Ja - aga sinu lapse usk?

Rosmer. Seda ei mul enam.

Kroll. Sul ei ole seda enam -!

Rosmer. Ma lõin temast lahti. Ma pidin temast lahti lööma, Kroll.

Kroll [pürutatult, walitseb ennast siisgi] Ah so. - Ja, ja, ja. Üks järgneb küll teisest. Astusid sa wiimati sellepärast kiriku-teenistusest wälja?

Rosmer. Ja. Kui ma iseenese üle selgusele

sain, - kui ma täie teadmisele jõudsin, et see mitte ainult möödaminew katsumine ei olnud, waid midagi, millest ma ennast ialgi wabastada ei saaks ega tahaks, - siis läksin ma.

Kroll. Niikaua siis juba käaris see sinu sees. Ja meie - sinu sõbrad, meie ei teadnud sellest midagi. Rosmer! Rosmer! - Kuidas wõisid sa meile seda kurba tõtt salata!

Rosmer. Sellepärast et ma leidsin, et see asi on, mis ainult minusse puutub. Ja siis ei tahtnud ma ka sulle ja teistele sõpradele asjata muret walmistada. Ma mõtlesin, et ma siin nagu ennegi edasi elada wõin - waikselt ja rõõmsalt ja õnnelikult. Ma tahtsin lugeda ja kõiki neid tööside põhjani tundma õppida, mis mulle siiasaadik seitsme pitseriga raamatud olnud. Ennast niisugusest wabaduse- ja tõe ilma sisse elada, mis mulle nüüd ilmiks sai.

Kroll. Ülejooksik. Iga sõna tunnistab seda. Aga mispärast awaldad sa nüüd süsgi om salajat taganemist? Ja mispärast just nüüd?

Rosmer. Sa ise sundisid mind selleks, Kroll.

Kroll. Mina? Mina sundisin sind – ?

Rosmer. Kui ma sinu pöörasest wägiwaldsest wiisist rahwa koosolekutel kuulsin – kui ma neist kalkidest kõnedest lugesin, mis sa sääl pidasid – sinu waenulistest kallaletungimistest nende wastu, kes teisel pool seisawad, – sinu kõrgist hukkamõistmise otsusest wastaste kohta – oo Kroll – mis on sinust saanud! Sääl astus kohus mööda pääsematalt minu ette. Inimesed lähewad halwaks selle mõju all, mis praegu lõkkel on. Rahu, rõõm ja leppimine peawad jälle südametes aset wõtma. Ja sellepärast astun ma nüüd wälja ja tunnistan

ennast awalikult selleks, mis ma olen. Ja nüüd tahan ma oma jõudu katsuda nagu teised. Kas ei wõiks sina — omalt poolt — sääl kaasa aidata, Kroll?

Kroll. Mitte ialgi ei tee ma kompromissi seltskonna häwitawate jõududega.

Rosmer. Siis las' meid wähemalt ausate sõjariistadega wõidelda — kui me kord wõitlema peame.

Kroll. Kes otsustawates elukūsimustes minu pool ei ole, seda ei tunne ma enam. Ja sellele ei wõlgne ma wähematgi hoolimist.

Rosmer. Maksab see ka minu kohta?

Kroll. Sina ise murdsid sidemed meie wahel, Rosmer.

Rosmer. Agá on see siis murdmine?

Kroll. Ja kuidas weel! See on kõikide ära salgamine, kes kuni tänaseni sinul lähedal seisawad. Nüüd pead sa tagajärjesid kandma.

Rebekka (tuleb paremalt poolt, awab

uxse laiali] So, nüüd on ta teil oma sunnele ohwripühale. Ja nüüd wõime meie õhtusöögile minna. Kui ma paluda tohin, rektori härra.

Kroll [wõtab oma kübara.] Hääd ööd, preili West. Mul ei ole siin enam midagi otsida.

Rebekka [põnewusega.] Mis see on? [Paneb uxse kinni ja tuleb lähemale.] Teie ütlesite-?

Rosmer. Nüüd teab ta.

Kroll. Meie ei lase sind lahti, Rosmer. Meie sunnime sind oma poole tagasi.

Rosmer. Sinna ei tule ma ialgi tagasi.

Kroll. Seda saame weel näha. Sina ei ole mitte mees, kes üksiseisimist kannatab.

Rosmer. Ma ei ole ometi nii üsna üksi. - Meie kannatame üksildust siin kahekesi.

Kroll. Ah! - [Kahtlus touseb temas üles.] Seda ka weel! Beate sõnad! -

Rosmer. Beate-?

Kroll [tõrjub seda mõtet enesest eemale.] Ei, ei, – see oli ilmetu – anna andeks.

Rosmer. Mis siis? Mis?

Kroll. Mitte sõna sellest. Pfui! Anna andeks! Ela hästi! [Läheb eestoa ukse poole.]

Rosmer [järgneb temale.] Kroll! Nõnda ei tohi meie mitte üksteisest lahkuda. Homme tulen ma sinu juurde.

Kroll [eestoas, pöörab ümber.] Mitte üle minu läwe! [Wõtab oma kepi ja läheb.]

[Rosmer seisab ühe silmapilgu lahtise ukse pääl; paneb siis selle kinni ja läheb laua juurde.]

Rosmer. See ei tee midagi, Rebekka. Meie saame seda kanda mõistma. Meie kaks truud sõpra. Sina ja mina.

Rebekka. Mis sa arwad, mis ta selle pfui ga mõtles?

Rosmer. Ära sellepärast muretse,

mu armas. Ta ei uskunud ise seda, mis ta ütles. Aga homme lähen ma teda waatama. Hääd ööd!

Rebekka. Ka täna lähed sa nii aegsasti oma tuppa? Selle järele mis sündinud on?

Rosmer. Täna niisama kui muidu. Ma tunnen enda nii kerge, nüüd, kus see mööda on. Waata - ma olen päris rahuline, armas Rebekka. Kanna ka sina seda rahulikult. Hääd ööd!

Rebekka. Hääd ööd, armas sõber! Sa maga hästi.

Rosmer [eestoa ukse kaudu ära. Siis kuulukse teda trepist üles minewat. Rebekka kõlistab, ahju lähedal seiswat kellapaela tõmmates. Warsti selle pääle emand Helseth parem. poolt.]

Rebekka. Koristage laud jälle ära, emand Helseth. Õpetaja härra ei taha süüa, - ja rektori härra läks koju.

Em. Helseth. Rektori härra läks ära? Mis siis

rektori härraga lahti on?

Rebekka [wõtab oma heegelduse töö]
Ta kuulutas ette, et raske kõne tulem
on.

Em. Helseth. See on aga imelik. Mitte pil
weraasugi ei ole taewa pääl näha.

Rebekka. Kui ta aga walge hobusega
kokku ei juhtu. Sest ma kardan, et me
warsti sellesarnastest wiirastustest kuul
da saame.

Em. Helseth. Jumala pärast, preili! Jätke
niisugused koledad jutud.

Rebekka. Na, na, na –

Em. Helseth [tasa.] Kas tõesti arwate, preil
et siin keegi on, kes warsti minema peal

Rebekka. Oo – taewas hoidku! Aga siin
maailmas on nii mitmesuguseid
walgeid hobuseid emand Helseth. –
Hääd ööd siis! Ma lähen nüüd
oma tuppa.

Em. Helseth. Hääd ööd, preili.

Rebekka [heegelduse tööga parem. p. ära

Em. Helseth [keerab lambi tahi alla, raputab siis pääd ja pomiseb enese ette]: Oh sa taewas - oh sa taewas. See preili West. Mis kõned sel küll mõnikord on.

Teine waatus.

Rosmeri töötuba. Pahemal pool seinas sissekäigu uks. Tagaseinas ukse awandus, kõrwale lükatud eesriidega, kust läbi magamise tuppa saab. Uks aken paremal pool, selle ees kirjutuse laud, mis raamatute ja paberitega kaetud on. Seinte ääres raamatu riiulid ja kapid. Lihtsad mööblid. Wana moodu. . . . . eespahemal pool, sääl ees üks laud.

Rosmer [koduses kuues, istub kõrge seljatoega tooli pääl kirjutuse laua ees. Ta lõikab üht raamatut lahti ja lehitseb sääl sees; siit ja säält waatab ta pikemalt sisse.]

[Koputatakse pahem. poolse ukse pääle.]

Rosmer [ilma ümberpööramata.] Tule

aga sisse.

Rebekka [*hommikukleidis, astub sisse.*]
Tere hommikut.

Rosmer [*lehitseb raamatut*] Tere hommikut, mu armas. Soowid sa midagi?

Rebekka. Ma tahtsin ainult kuulda, kas sa hästi magasid?

Rosmer. Oo, ma magasin rahulikult ja hästi. Ei unenägusid. [*Pöörab ümber.*]
Ja sina?

Rebekka. Tänan. Nii hommiku eel. —

Rosmer. Ma ei tea, mul ei ole ammu enam süda nii kerge olnud kui praegu. Ah, see oli ometi wäga hää, et ma kõik ära ütlesin.

Rebekka. Ja, sa ei oleks niikaua waikima pidanud, Rosmer.

Rosmer. Ma ei saa sellest isegi aru, kuidas ma nii arg wõisin olla.

Rebekka. Noh, see ei olnud õieti mitte argtus —

Rosmer. Ah ja, ja, tead — kui ma seda

asja põhjalikult waatan, siis oli ometi ka argtust sääl juures.

Rebekka. Seda südikamalt raiusid sa siis sõlme puruks. – [Istub tema juurde kirjutuse laua äärde toolile.] Aga nüüd tahan ma sulle midagi jutustada, mis mina tegin – ja mispärast sa minu pääle kuri olla ei tohi.

Rosmer. Kuri? Mu armas, kuidas wõid sa uskuda –?

Rebekka. See oli nimelt siisgi natukene omawoliline minu poolt, aga –

Rosmer. Na, siis laske ometi kuulda –

Rebekka. Eila õhtul, kui Ulrik Brendel minema läks – andsin ma temale kaks kolm rida Mortensgård'i jaoks kaasa.

Rosmer [natuke kahtlaselt.] Aga armas Rebekka – Noh, ja mis sa siis temale kirjutasid?

Rebekka. Ma kirjutasin, et ta sinule suurt hääd teeks, kui ta selle õnnetu inimese oma hoole alla wõtaks ja

teda jõudu mööda toetaks.
Rosmer. Mu armas, seda ei oleks sa mitte tegema pidanud. Sa oled sellega Brendelile ainult kahju teinud. Ja Mortensgård, see on ometi see mees, keda ma oma kõigearmsamini üsna kaelast heida tahaksin. Sa tead ju, et mul ükskord temaga sekeldus oli.
Rebekka. Aga kas sa ei ole ka selles arwamises, et see üsna hää oleks, kui sa temaga jälle leplikumale jalale saaksid.
Rosmer. Mina? Mortensgårdiga? Missugustel põhjustel, arwad sa?
Rebekka. Noh, sest et sa einast öieti just kindlaa wõi tunda, nüüd-sest saadik, kus see sinu ja su sõprade wahele astus.
Rosmer [waatab talle otsa ja raputab pead.] Kas sa tõesti uskuda wõisid, et Kroll wõi mõni teine nendest sellepääle mõtleks, mulle kätte maksta? — Et nad

sundarsid-?

Rebekka. Esimeses ägeduses, armas sõber -
Seda ei wõi ialgi teada. Mulle näitab -
nii nagu Kroll seda üles wõttis -

Rosmer. Oo, sa peaksid teda ometi paremini tundma. Kroll on auumees läbi ja läbi. Täna pärast lõunat lähen ma linna ja kõnelen temaga. Ma tahan nende kõikidega kõnelda. Oo - sa saad näha, kui kergesti see läheb -

Em. Helseth [pahem. pool ukse pääl.]

Rebekka [tõuseb üles.] Mis on, emand Helseth?

Em. Helseth. Rektori härra Kroll sussab all eestoas

Rosmer [tõuseb ruttu üles.] Kroll!

Rebekka. Rektor! Mõtle ometi -!

Em. Helseth. Ta küsib, kas ta üles tulla ja õpetaja härraga kõnelda wõib.

Rosmer [Rebekkale.] Mis ma ütlesin! - Muidugi wõib ta seda. [Läheb ukse juurde, awab selle ja hüüab alla.] Tule üles, armas sõber! Sa pead südamest

termitatud olema!

[Rosmer [hoiab ukse lahti. Em. Hilseth läheb. Rebekka tõmbab eesriide ukse-awanduse ette. Siis korraldab ta weel ühte ja teist. Kroll, kübar käes astub sisse.]

Rosmer [tasa ja liigutatult] Ma teadsin ju, et see wiimane kord ei olnud —

Kroll. Täna näen ma neid asju hoopis teistsuguses walguses, kui eila.

Rosmer. Ja, eks ole, Kroll? Seda sa teed? Noh, nüüd kui sa seda järele oled kaalunud —

Kroll. Sa mõistad mind täitsa walesti. [Paneb oma kübara sohwa ette laua pääle] Ma panen suurt rõhku selle pääle, et minuga nelja silma all kõnelda.

Rosmer. Mispärast ei wõi preili West —?

Rebekka. Ei, ei, härra Rosmer. Ma lähen juba.

Kroll [waatab teda pilguga mõõtes.] Ja siis pean ma teilt wabandust paluma, mu preili, et ma nii warasel päewa tun-

nil tulen. Et ma teid tülitan, enne kui teil aega on olnud, ennast –

Rebekka [wõõrastab.] Kuidas? Teie ei pea seda siis sündsaks, et ma siin majas hommikuriides käin?

Kroll. Kuidas wõiksin ma seda! Mina ei tea ju sugugi enam, mis praegu Rosmersholmis sünnis ja kombeks on.

Rosmer. Aga Kroll, – sa oled ju täna nagu ümber muudetud! –

Rebekka. Soowin hääd päewa, rektori härra. [Pahemale poole ära.]

Kroll. Sa lubad küll. [Istub sohwale.]

Rosmer. Jah, mu armas, istume lõbusalt ja ajame üheskoos juttu. [Istub tooli pääle, just Krollile wastu.]

Kroll. Ma ei ole eilasest saadik silma kinni saanud. Ma lamasin ja korrutasin mõtteid – terwe öö.

Rosmer. Ja kuidas mõtled sa siis täna?

Kroll. Seda ei saa wäheste sõnadega ütelda, Rosmer. Lase, ma alustan

esiti nagu sissejuhatusega. Ma wõin sulle Ulrik Brendelist midagi jutustada.

Rosmer. Käis ta sinu juures?

Kroll. Ei. Ta oli kusagile wiletsassi körtsi koduselt peatama jäänud. Kõige alatumas seltskonnas muidugi. Ta on joonud ja teisi kostitanud kuni tal weel midagi oli. Siis sõimas ta terwet trobikonda kõlwatuks rahwa rämpsuks. Millega tal möödaminnes õigus oli. Aga siis sai ta kolkida ja wisati wälja uulitsa kraawi.

Rosmer. Siis on ta ikka küll parandamata.

Kroll. Kuue oli ta ka pandiks pannud. Aga see olla talle jälle wälja laenatud. Kas wõid arwata, kelle poolt?

Rosmer. Wahest sinu enda poolt?

Kroll. Ei. Peenikese härra Mortensgårdi poolt.

Rosmer. Ah nõnda!

Kroll. Mulle jutustati, härra Brendeli esimene külaskäik olnud selle idioti ja plebei juurde.

Rosmer. See oli ju talle õnn –

Kroll. Igatahes oli see seda. [Kummardab üle laua Rosmeri poole.] Ja nüüd oleksime siis ühe asjani jõudnud, mille eest ma sind, meie wana – meie endise sõpruse pärast – hoiatama pean.

Rosmer. Mu armas, mis asi see siis on?

Kroll. See on see, et siin majas, sinu siljataga, wale-mängu teatawas sihis mängitakse.

Rosmer. Kuidas wõid sa seda uskuda? Arwad sa wast Rebek – preili Westi sellega?

Kroll. Ja muidugi. Tema seisukohast waadates saan ma sellist wäga hästi aru. Ta on juba nii kaua harjunud siin walitseja olema. Aga sellegi pärast –

Rosmer. Armas Kroll, siin oled sa suures eksituses. Tema ja mina – meil ei ole ka kõige pisematgi saladust üksteise eest.

Kroll. On ta sulle tunnistanud, et

ta „Tuletorni" toimetajaga kirjawahetuses-
se on astunud?

Rosmer. Ah, sa mõtled neid paari rida,
mis ta Ulrik Brendelile ühes andis.

Kroll. Sa oled siis sellele jälgile saanud?
Ja kiidad sa hääks, et ta niisugusel
wiisil selle sopakirjutajaga ühendust
sobitab, kes iga jumala päew minu
kooliõpetaja tegewust ja minu awa-
likku ülesastumist häbisamba tõmmata
katsub.

Rosmer. Mu armas, sellest küljest seda
asja waadata, ei ole tal kindlasti meelde-
gi tulnud. Ja pääle selle — temal on nii-
samuti igas asjas waba woli nagu minulgi.

Kroll. So? See käib küll ka selle uue sihi-
ga kokku, mille poole sa nüüd tüürid.
Sest sinu seisukohal, sääl seisab ju ka
preili West?

Rosmer. Seda küll. Meie mõlemad oleme
truiste üheskoos nii kaugele läbi wõidelnud.

Kroll. (waatab talle otsa ja raputab pea-

kamisi pääd.] O, küll oled sa paime, ekstiteele weetud mees!

Rosmer. Mina? Kuidas sa sellepääle tuled?

Kroll. Sest et ma kõige pahemat mõtelda ei julge – mõtelda ei taha. Ei, ei! Lase mind ära rääkida. – Minu sõprus on sulle tõesti midagi wäärt, Rosmer? Sa minu lugupidamine ka? Eks ole?

Rosmer. Selle küsimuse pääle ei ole mul küll tarwis wastata.

Kroll. Na, aga sääl on weel midagi muud, ja see nõuab wastust – awalikku seletust sinu poolt. – Kas sa lubad, et ma sind nõnda ütelda, ülekuulamise alla wõtan?

Rosmer. Ülekuulamise –?

Kroll. Ja, et ma sulle küsimusi kõiksugu asjade kohta ette panen, mille meelde tuletamine sulle piinlik wõib olla. Näed sa, – see lugu sinu taganemisega, – na, wõi sinu wabastusega,

nagu sa ise seda nimetad – see seisab nii mitmesuguste muude asjadega ühenduses, mille üle sa mulle sinu enese pärast arwannet wõlgned.

Rosmer. Mu armas, küsi nii palju kui süda kutsub. Mul ei ole midagi salata.

Kroll. Noh siis, ütle mulle – mis wõis küll sinu arwamise järele wiimne põhjus olla, mispärast Beate läcks ja oma elule otsa tegi?

Rosmer. Wõid sina sellejuures weel kahelda. Ehk õigemini öeldud, wõib sääl juures põhjuste järele küsida mis üks õnnetu, haige, segase mõistusega inimene ära teeb?

Kroll. Oled sa kindel, et Beate nii wäga segase mõistusega oli? Arstid oliwad wähemalt selles arwamises, et seda just päris kindlaks teha ei saa.

Rosmer. Kui arstid teda kunagi niiwiisi olexiwad näinud, nagu mina teda nii tihti päewal ja öösel nägin, siis ei olexs

nad mitte kahelnud.
Kroll. Seekord ei kahelnud mina ka mitte.
Rosmer. Kahtlus oli ju ka kaljuks täiesti wõimata. Ma olen sulle ju tema piirita, tormlisest kirglusest jutustanud, ja tema nõudmisest, et mina sedasama tundma peaks. O, seda hirmsat, mis ta mulle pääle ajas! Ja siis tema põhjata, kurnawad enese=süüdistused wiimastel aastatel.
Kroll. Ja, pääle selle, kui ta teada oli saanud, et ta jäädawalt ilma lasteta jääb.
Rosmer. Noh, siis mõtle ise järele. - Niisugune, hirmus, kohutaw enesepiinamine asja juures, kus mingit süüdi olemas ei olnud. - Ja tema pidi selge mõistusega olema?
Kroll. Hm! - Kas mäletad wast weel, oli sul sel ajal raamatuid majas, mis abielu otstarbest kõnelesiwad, -

meie praeguse aja edenenud mõistete põhjal?

Rosmer. Ma mäletan, et preili West mulle kord niisuguse raamatu laenas. Sest tema päris ju, nagu sa tead, doktori raamatukogu. Aga minu armas Kroll, sa ei usu ometi mitte, et meie nii ettewaatamatad olime, waest haiget niisuguste asjadega tutwustada? Ma wõin sulle püha wandega kinnitada, meil ei ole süüdi. Tema enese ärarikutud ajunärwid wiisiwad ta sille kurwa eksitee pääle.

Kroll. Ühte asja wõin ma sulle igatahes nüüd jutustada. Sa nimelt seda waene piinatud ja segase aruga Beate on sellepärast oma elule otsa teinud, et sina õnnelikult elada wõiksid – wabalt elada wõiksid, – nõnda meile järele

Rosmer [on pooliti toolilt üles karanud]

Mis sa sellega ütelda tahad?

Kroll. Sa pead mind esiti rahulikult

pöält kuulama. Sest nüüd wõin ma selle üle rääkida. Oma wiimasil eluaastal käis ta kaks korda minu pool, et mulle oma hirmu ja ahastust kaewata.

Rosmer. Sellesama asja üle?

Kroll. Ei. Esimese korra tuli ta ja kinnitas, et sina taganemise teel olla. Sa tahta oma isade usust taganeda.

Rosmer (ägedamalt.) Mis sa sääl ütled, on wõimata, Kroll! Täiesti wõimata! Sääl pead sa eksima.

Kroll. Kuidas nii?

Rosmer. Ja, sellepärast, et mina, niikaua kui Beate elas, iseenesega alles kahtluses ja wõitlues seisin. Ja selle wõitluse wõitlesin ma üksi läbi ja täiesti waiksuses. Ma ei usu isegi, et Rebekka

Kroll. Rebekka?

Rosmer. Nu ja, - preili West. Ma nimetan teda lihtsuse pärast Rebekka.

Kroll. Seda ma märkan.

Rosmer. Sellepärast on mulle täiesti arusaamata, kuidas Beate selle mõtte pääle wõis tulla. Ja mispärast ei kõnelenud ta minu enesega selle üle? Ja seda ei teinud ta ialgi. Ka mitte poole sõnagagi.

Kroll. See waenekene - ta palus ja mangus, et mina sinuga räägiksin.

Rosmer. Ja mispärast sa seda ei teinud?

Kroll. Wõisin ma siis seekord ka silmapilkugi selle juures kahelda, et ta waimuhaige on? Sarnane kaebtus niisuguse mehe wastu nagu sina! - Ja siis tuli ta weel korra - umbes kuu aega hiljem. Wälispidi oli ta rahulikum. Aga kui ta ära läks, ütles ta: Nüüd wõiwad nad Rosmersholmis warsti walget hobust oodata.

Rosmer. Ja, ja, see walge hobune, - sellest kõneles ta sagedasti.

Kroll. Ja kui ma siis püüdsin neid kurbe mõtteid tal ära ajada, wastas ta ainult: Mul ei jäe enam palju aega. Sest

nüüd peab Johannes kohe Rebekkaga abielusse heitma.

<u>Rosmer</u> [peaaegu keeletu.] Mis sa sääl ütled! – Mina abielusse astuma –

<u>Kroll</u>. See oli ühel neljapäewa parastlõunal. – Laupäewal kukutas ta enda purdelt alla weski ojasse

<u>Rosmer</u>. Ja sääl ei hoiatanud sina meid –!

<u>Kroll</u>. Sa tead ju ise, kui sagedasti ta sellest kõneles, et ta kindlasti warsti surema peab.

<u>Rosmer</u>. Seda tean ma küll. Aga sellegipärast; – Sa oleksid meid hoiatama pidanud.

<u>Kroll</u>. See nõu mul ka oli. Aga siis oli see juba hilja.

<u>Rosmer</u> Aga mispärast sa siis mitte hiljem –? Mispärast waikisid sa kõige selle üle?

<u>Kroll</u>. Mis mõte sel siis oleks olnud sinu tulla ja sind weel rohkem piinata

ja äritada? Ma pidasin ju ometi terwet kõiki neid lugusid ainult tühisteks metsikuteks ettekujutusteks. – Kuni eila õhtuni.

Rosmer. Siis nüüd mitte enam?

Kroll. Kas Beate seda päris selgesti ei näinud, et sa oma lapseusust ära taganed?

Rosmer [wahib enese ette.] Ja, seda ei mõista ma. See on mulle kõige arusaamatam ilmas.

Kroll. Arusaamata wõi mitte – nõnda see aga on. Ja nüüd küsin ma sinult, Rosmer, – kui palju tõtt on tema teises süüdistuses? Selles wiimases, arwan ma.

Rosmer. Süüdistuses? Oli see siis süüdistus?

Kroll. Sa ei pandnud wist hästi tähele kuidas tema sõnad kõlasiwad. Ja tahta ära minna, ütles ta – Mispärast? Noh?

Rosmer. Et ma Rebekkaga abielusse astuda wõiksin –

Kroll. Sõnad ei kõlanud mitte just

nõnda. Beate tarwitas teisi. Ta ütles:
Mul ei jäe enam palju aega. Seat nüüd peab Johannes kohe Rebekkaga abielusse heitma.
Rosmer [waatab talle ühe sekundi otsa, tõuseb siis üles.] Nüüd mõistan ma sind, Kroll.
Kroll. Noh, ja? Mis on sul wastata?
Rosmer [ikka rahulikult ja ennast walitsedes.] Sarnase kuulmata ainukene õige wastus oleks, sulle ust näidata.
Kroll [tõuseb üles.] Hüs.
Rosmer [astub tema ette.] Kuula mind nüüd. Juba pikemat aega - sellest silmapilgust pääle, kus Beate meist lahkus - oleme meie, Rebekka West ja mina, siin Rosmersholmis elanud. Kõik selle aja tundsid sa Beate sõprust. Aga mitte silmapilgukski ei ole ma märkanud, et sa meie kooselamist siin sündmataks oleksid pidanud.

Kroll. Kuni eilase õhtuni ei teadnud ma mitte, et see üks usust taganenud mees ja waba naene on, kes siin koos elawad.

Rosmer. Ah! Sa arwad siis, et usust taganenud ja wabaks saanud inimestil mõttepuhtus puudub? Sa usud, et nendes kõlbluse tundmus nagu loodusе jõud elada ei wõi!

Kroll. Mina ei pea seda sorti kõlblusest palju lugu, mille juured mitte kirikslises usus ei seisa.

Rosmer. Ja see on ka Rebekka ja minu kohta maksew? Rebekka ja minu wahekorra kohta?

Kroll. Ma ei wõi teie kasuks mitte sellest arwamisest taganeda, et lõhe küll just wäga suur ei ole, waba mõtete ja — hm!

Rosmer. Ja — mis?

Kroll — ja wabaarmastuse wahel — kui sa seda siis tingimata kuulda tahad.

Rosmer (tasa.) Ja sa ei häbene seda mulle ütelda?! Sina, kes sa mind kõige

waremast lapsepõlwest saadik tunned.

Kroll. Just sellepärast. Ma tean, kui kergesti sa inimesi enese pääle mõjuda lased, kellega sa läbi käid. Ja see sinu Rebekka. – Noh, siis see preili West – sellest ei tea meie ju niisama hästi kui midagi. Lühidalt ja selgelt, Rosmer, – ma ei pea sind weel kadunuks. Ja sina ise – sa pead ennast aegsasti päästa katsuma.

Rosmer. Ennast päästa? Kuidas nii?

Em. Helseth [waatab pahem. p. uksest sisse.]

Rosmer. Mis te tahate?

Em. Helseth. Ma tahtsin preilit paluda alla tulla.

Rosmer. Preili ei ole siin ülewal.

Em. Helseth. Ei? [Waatab ümber] See on aga imelik. [Ära]

Rosmer. Sa ütlesid –?

Kroll. Siis kuule. Mis siin Beate eluajal saladuse katte all sündis, – ja mis siin

praegu sünnib,- seda ei taha ma lähemalt uurida. Sa olid ju omas abielus põhjani õnnetu. Ja see peab sulle küll teatawal wiisil wabanduseks olema -

Rosmer. O, kui wähe sa mind õieti tunned -!

Kroll. Ära sega mind. Mis ma siis ütelda tahtsin, - kui see koos elamine preili Westiga tingimata edasi kestma peab, siis on tingimata tarwilik, et sa oma taganemise summiks waikid, - selle kurwa ülejooksiku tee, milleks tema sind on awatelenud. Lase mind rääkida! Lase mind rääkida! Ma ütlen, - kõige pahemal juhtumisel mõtle, arwa ja usu sina Jumala nimel, mis sa tahad - nii ühes kui teises asjas. Aga pea oma waated enesele. See on ju täiesti isiklik asi. Ei ole mingit wajadust, et seda terwele maale wälja pasundada.

Rosmer. Minule on see wajadus, et sellest kahemõttelisest ebawäärilisest seisu-

korrast wälja pääsen.

Kroll. Aga sul ka kohuseid oma sugukonna traditsionide wastu, Rosmer! Ära seda unusta! Rosmersholm on ammust ajast niiumbes nagu korra ja kõlbluse eluasi olnud — auukartlikas lugupidamise ase kõige selle eest, mida meie seltskonna paremad liikmed õigeks tunnistasiwad ja kaitsesiwad. Terwe ümbrus on oma iseloomu Rosmersholmist saanud. Sellest saaks õnnetu, parandamata korratus tõusma, kui tuttawaks saaks, et sina ise sellest taganenud oled, mida ma Rosmeri perekonna mõtteks tahaksin nimetada.

Rosmer. Armas Kroll — sellest küljest ei wõi mina mitte selle asja pääle waadata. Mina pean oma mööda-pääsemata kohuseks, siin natuke walgust ja rõõmu luua, kus Rosmerite sugu pika, pika ajal jooksul pimedust ja nukrust on loonud.

Kroll [waatab talle waljult otsa.] Ja!
See oleks just wääriline tegu mehele, kelliga sugukond kustub. Säält jäta näpud eemale, sina! See ei ole töö, mis sinule sünnis on. Sina oled ainult wäikse, teadlase elu jaoks loodud.

Rosmer. Wäga wõimalik. Aga mina, ma tahan ka ükskord elu wõitluses ühes astuda.

Kroll. Eluwõitluses, — kas tead, mis säält sinule wälja tekkib? Säält tekkib wõitlus kõigi sinu sõprade wastu, wõitlus elu ja surma pääle.

Rosmer [tasa] Nad ei ole küll ometi kõik nii fanatilised kui sina.

Kroll. Sa oled üks aimamata hing.

Rosmer. Üks elutarkuseta hing oled sa. Sa ei aima, kui wägewalt äike sinu pää kohta koguma saab.

Proua Helseth [waatab läbi pahem. p. ukse.] Preili laseb küsida —

Rosmer. Mis on?

Em. Helseth. Sääl all on keegi, kes väga hää meelega õpetaja härra jutule tahaks.
Rosmer. Kas ehk wast see, kes eila õhtu siin oli?
Em. Helseth. Ei, - see on härra Mortensgård.
Rosmer. Mortensgård!
Kroll. Aha! Siis niikaugel oleme juba! Niikaugel juba!
Rosmer. Mis ta minult tahab? Mispärast te teda jälle ära ei saatnud?
Em. Helseth. Preili ütles, ma pidada küsima, kas ta üles tulla ei tohiks.
Rosmer Ütelge temale, mul on külaline -
Kroll. Laske ta aga üles tulla emand Helseth.
[Em. Helseth ära.]
Kroll [wõtab oma kübara.] Ma annan ruumi, - esiotsa. Aga päälahing ei ole weel lõödud.
Rosmer. Nii tõesti kui ma elan, Kroll, mul ei ole Mortensgårdiga midagi tegemist.

Kroll. Ma ei usu sind enam. Mitte üht täppi. Nüüdsest pääle ei usu ma sind ühegis asjas enam. Nüüd on aivult wõitlus kuni noa terani wõimalik. Ma tahan ometi nähä, kas me sind kahjutaks ei saa teha.

Rosmer. O, Kroll, - kui madalal, kui otsata madalal sa nüüd seisad!

Kroll. Mina! Sa niisugune nagu sina ütled mulle seda! Mõtle Beate pääle!

Rosmer. Hakkad sa jälle sellega pääle?!

Kroll. Ei. Kuidas sa weskiaja mõistatust seletad, seda sienda oma südame tunnistusega ära, kui sul sellesarnast üleüldse weil on.

Peder Mortensgård [tuleb tasa ja waikselt pahem. poolt uksest. Ta on waikene, kõhn mees, õhukese punaka juukse ja habemega.]

Kroll [wihast lõkendawa pilguga.] Niis siis - Tuletorn - Rosmers holmis pole - ma süüdatud! [Paneb kuue nööbid

<u>kinni.</u>] Ja, siis ei ole mul waja kauem kahewahel olla, missugust kurssi ma tüürima pean.

<u>Mortensgård</u> [<u>lahedalt.</u>] Tuletorn saab alati põlema, kui tarwis tuleb rektori härrale teed näidata.

<u>Kroll.</u> Ja, teie hääd tahtmist, seda tunneme juba ammu. On ju küll üks käsk mis ütleb: meie ei pea mitte walet tunnistama oma ligimesi wastu.

<u>Mortensgård.</u> Käskusid ei ole teil tarwis mulle seletada, rektori härra.

<u>Kroll.</u> Ja kümendat käsku mitte?

<u>Rosmer.</u> Kroll-!

<u>Mortensgård.</u> Kui seda tarwis läheb, siis oleks küll õpetaja härra selleks kohasem.

<u>Kroll</u> [<u>warjatud teotusega.</u>) Õpetaja härra? Ja, salgamata on õpetaja Rosmer <u>selles</u> punktis kõige kohasem. -Hääd edenemist, mu härrad.

[Lāheb, lööb ukse oma järel kinni.]

Rosmer [pika pilguga ukse poole, ütleb siis enese ette.] Ja, ja – siis peab see küll nii olema! [Pöörab ümber.] Palun, kas te ei taha mulle ütelda, härra Mortensgård, mis teid minu juurde toob?

Mortensgård. Minu külaskäik oli õieti preili Westi poole. Ma arwasin tarwiliseks, teda selle sõbralise kirja eest tänada, mis ma eila temalt sain.

Rosmer. Ma tean, et ta teile kirjutas. Kas rääkisite juba temaga?

Mortensgård. Jah, üsna lühidalt. [Kerge naeratusega.] Ma kuulen, waated siin Rosmersholmis olla nii mõnesgi asjas muutunud.

Rosmer. Minu waated on paljudes asjades muutunud. Ma tahaksin peaaegu ütelda – kõigis asjades.

Mortensgård. Preili ütles seda mulle. Ja sellepärast, arwas ta, wõida ma

üles minna ja teiega natukene selle-
üle rääkida, õpetaja härra.
Rosmer. Mille üle, härra Mortensgård?
Mortensgård. Kas teie annaksite mul-
le luba „Tuletornis" teie meelemuutu-
sest teadet tuua, – ja ka sellest, et
teie wabameelsuse ja edenemise
püüete poole hoiate?
Rosmer. Seda wõite rahulikult teha.
Ma palun teid koguni, seda teada
anda.
Mortensgård. Siis tuleb see homme hom-
miku lehte. See on suur ja tähtis
uudis, et õpetaja Rosmeril Rosmers-
holmis arwamine on, et ta walgustu-
se töös ka selles mõttes ühes wõiks
wõidelda.
Rosmer. Ma ei mõista teid täieste.
Mortensgård. Ma arwan ainult, et meie
partei selgroog igakord uut tugewust
saab, niipea kui me ühe tõsise, krist-
liku meelsusega pooldaja wõidame.

Rosmer [sugu imestanult.] Teie ei tea siis mitte-? Kas preili West teile ka seda ei ütelnud?
Mortensgård. Mida siis, õpetaja härra Preilil oliwad mõlemad käed tööd täis. Ta ütles, ma pidada ainult üle minema ja kõik muu teie enda suust kuulda saama.
Rosmer. Siis tahan ma teile ütelda, et ma enese täielikult wabaks olen teinud. Igas küljes. Ma ei seisa nüüd kiriklikte õigustega enam mingisuguses ühenduses. Need asjad ei lähe mulle edaspidi mitte wahemalgi korda.
Mortensgård [waatab kohkudes talle otsa.] Ei - ja kui praegu kuu taewast maha kukkuks, ma ei wõiks selle üle rohkem imestanud -! Teie ütlete isiennast lahti, õpetaja härra -!
Rosmer. Jah. Mina seisan nüüd sääl, kus teie juba ammu seisite. Seda wõite siis homme „Tulitornis" teatada.

Mortensgård. Seda ka? Ei, armas õpetaja härra – andke andeks – aga seda külge ei maksa puudutada.

Rosmer. Ei maksa?

Mortensgård. Esiotsa, arwan ma.

Rosmer. Aga ma ei mõista –

Mortensgård. Waadake, õpetaja härra – teie ei seisa nii kõigi nende asjaolude keskel nagu mina, teate. Kui te nüüd wabameelsete laagrisse üle lähete – ja kui te, – nagu preili West ütles, – sellest liikumisest osa wõtta tahate, – siis teete seda muidugi soowiga, wabameelsusele ja liikumisele nii kasulik olla, kui iganes wõimalik.

Rosmer. Ja, seda soowin ma südamest.

Mortensgård. Noh, siis tahan ma teile kohe ütelda, õpetaja härra: kui teie oma kirikust taganemisega awalikult wälja tulete, siis köidate

kohe esimesel silmapilgul oma käed kinni.

Rosmer. Arwate?

Mortensgård. Ja, olla kindel, et teie siis siin meie ümbruses enam palju teha ei suuda. Ja pääle selle — wabamõtlejatest on meil küllalt suur tagawaraks, õpetaja härra. Ma tahaksin peaaegu ütelda, et meil seda sorti inimesi liig palju on. Mida partei tarwitab, see on kristlikud elemendid — midagi, mille eest kõik austust peawad tundma. Ja niisugustest on meil suur puudus. Sellepärast on kõige soowitawam, et teie nendest asjadest ilusasti waikite, mis publikumile midagi korda ei lähe. Waadake, see on nõnda minu arwamine.

Rosmer. So — Teie ei julge siis mitte minuga seltsida, kui ma oma taganemist awalikult tunnistan?

Mortensgård (raputab pääd.) Ma teeksin

seda wastu tahtmist, õpetaja härra. Wiimasel ajal olen ma endale seaduseks teinud, mitte ühegi asjale ega isikule enam omalt poolt toetust anda, kes kirikliste asjadele kallale tahawad tungida.

Rosmer. Olete teie siis ise wiimasel ajal kiriku warju alla tagasi pööranud?

Mortensgård. See on jälle ise asi.

Rosmer. Aha, siis sel wiisil. Ja, siis mõistan ma teid.

Mortensgård. Õpetaja härra, – teie ei tohi unustada, et minul, iseäranis minul – tugewuseks täit wabadust ei ole.

Rosmer. Mis köidab siis teid?

Mortensgård. Mina olen märgitud mees – ja see köidab mind.

Rosmer. Ah, ja nõnda!

Mortensgård. Märgitud mees, õpetaja härra. Seda ei peaks just iseära-

nis teie mitte ära unustama. Sest teie olite ju esimeses reas see, kes mulle märgi külge surus.

Rosmer. Oleksin ma seekord sääl seisnud, kus ma täna seisan, siis oleksin ma teie eksitust õrnemate kätega puudutanud.

Mortensgård. Seda mõtlen ma ka. Aga nüüd on liig hilja. Teie olete mulle jäädawalt märgi külge surunud. Na, teie ei tea küll wist nii päris selgesti, mis tähendus sellel on. Aga nüüd saate te seda põletawat walu ehk warsti ise tunda, õpetaja härra.

Rosmer. Mina?

Mortensgård Jah. Sest teie ei usu ometi ial ega ilmas, et rektor Krollil ja tema ringkonnal niisuguse eksituse jaoks, nagu teie oma, andeks andmist on?! Ja kõneldakse „Ameti-leht" muutuda nüüd õige wäriseks. Wõib ka niisugune juhtumine kätte

tulla, et ka teie märgitud meheks saate.

Rosmer. Igas isiklikus piirkonnas tunnen ma enese puutumata, härra Mortensgård. Minu eluwiis ei karda kalletungimist.

Mortensgård (peenikese naeratusega). See oli suur sõna, õpetaja härra.

Rosmer. Wõib olla. Aga mul on õigus, niisugust suurt sõna wälja ütelda.

Mortensgård. Ka siis, kui te oma eluwiisi niisama põhjalikult läbi katsuksite, nagu te seda kord minu omaga tegite?

Rosmer. Teie ütlete seda nii imelikult. Mis te sellega siis arwate? On sääl midagi kindlat?

Mortensgård. Ja, sääl on üks kindel asi. Ainult üks. Aga see wõiks enam kui halwa pöörde wõtta, kui tigedad wastased sellest haisu saawad.

Rosmer. Kas te ei taha nii hää olla,

ja mulle ütelda, mis ari see wõiks olla?
Mortensgård. Kas te seda ise ära ei arwa, õpetaja härra?
Rosmer. Ei, tõesti mitte. Mul ei ole aimugi.
Mortensgård. Nah, siis pean ma küll sellega wälja tulema. - Minul on üks iseäralik kiri alal hoitud, mis siin Rosmersholmis on kirjutatud.
Rosmer. Teie arwate preili Westi kirja? On see nii iseäralik?
Mortensgård. Ei, see kiri ei ole mitte iseäralik. Aga ma olen kord ühe teise kirja siit majast saanud.
Rosmer. Ka preili Westi käest?
Mortensgård. Ei, õpetaja härra.
Rosmer. Noh, kelle käest siis? Kelle käest?
Mortensgård. Teie õndsa abikaasa käest.
Rosmer. Minu abikaasa käest! Teie

saite minu abikaasa käest kirja?

Mortensgård. Jah, seda ma sain.

Rosmer. Millal?

Mortensgård. See oli õndsa proua wiimasel eluaastal. Sellest wõib nüüd küll juba 1½ aastat tagasi olla. Ja see kiri, see on iseäralik.

Rosmer. Teie teate wist, et minu abikaasa seekord waimuhaige oli.

Mortensgård. Jah, ma tean, neid oli palju, kes seda uskuwad. Aga ma arwan, et kirjast seda mitte wälja ei paista. Kui ma ütlen, et see kiri iseäralik oli, siis arwan ma seda teises mõttes.

Rosmer. Ja taewa pärast, kuidas wõis minu abikaasa selle pääle tulla, et teile kirjutada?

Mortensgård. Mul on see kiri kodus. Ta algab umbes nõnda: Tema elada suures hirmus ja mures. Sest siin maal olla nii palju halbu inimesi,

kirjutab ta. Ja need inimesed mõtelda ainult selle pääle, teile pahandust walmistada ja kahju teha.
Rosmer. Mulle?
Mortensgård. Jah, nõnda ta ütleb. Ja nüüd tuleb see kõige iseäralikum. Pean ma seda ütlema, õpetaja härra.
Rosmer. Ja muidugi! Kõik! Wajamata.
Mortensgård. Teie õnnis abikaasa palub mind jumala juttu, et ma suuremeeleline oleks. Ja teada-kirjutab ta - et teie see olite, õpetaja härra, kes minu kooliõpetaja ametist lahtilaskmise läbi viis. Ja sellepärast palub ta mind südamest, mitte kätte tasuda.
Rosmer. Millega arwas ta siis teid kätte tasuda wõima?
Mortensgård. See seisis ka kirjas: kui ma rahwa seas juttusid peaksin kuulma, et Rosmersholmis patuseid

asju sünnib, siis ei tohtida ma seda uskuda. Sest ainult halwad inimesed lastada sarnaseid asju laiali, et teid õnnetumaks teha.

Rosmer. Kõnda seisab sääl kirjas?

Mortensgård. Te wõite teda juhtuwalt korral ise lugeda, õpetaja härra.

Rosmer. Aga ma ei mõista -! Pahad jutud, nagu ta neid omas ettekujutuses kartis - millest pidiwad need siis kõnelema?

Mortensgard. Esiteks, et teie oma lapseusust taganenud olla, õpetaja härra. Seda salgas teie abikaasa kõige jõuuga seekord. Ja siis - hm.

Rosmer. Ja siis?

Mortensgård. Ja siis kirjutab ta, - ja see on kaunis segane - tema teada ei olla mingit patust ühendust Rosmersholmis. Talle ei olla temale ülekohut tehtud. Ja kui midagi sellesarnast siisgi laiali peaks lastatama, siis

palusta mind, et ma seda „Tuletornis“ ei puudutaks.

Rosmer. Kas ühtegi nime ei olnud nimetatud?

Mortensgård. Ei.

Rosmer. Kes teile selle kirja tõi?

Mortensgård. Ma olen lubanud, seda mitte ütelda! Ta tõodi ühel päewal, õhtu ämariku mimu majasse.

Rosmer. Oleksite teie kohe järele kuulanud, siis oleksite teada saanud, et minu waene, õnnetu abikaasa mitte päris selge meistusega ei olnud.

Mortensgård. Ma kuulasin järele, õpetaja härra. Aga ma pean ütlema, et asi minu pääle mitte nüwiisi ei mõjunud.

Rosmer. Mitte? – Aga mispärast te mind nüüd õieti selle wana, segase kirjaga tutwustate?

Mortensgård. Et teile nõuu anda, wäga ettewaatlik olla, õpetaja härra.

Rosmer. Oma eluviisis arvate teie?
Mortensgård. Jah. Teie tohi unustada, et teie nüüd enam pühitsetud mees ei ole.
Rosmer. Teie jääte siis selle juurde, et suin midagi warjata on?
Mortensgård. Ma ei tea mitte, mispärast ühel wabal mehel õigust ei peaks olema, oma elu täiesti maitseda. Aga, nagu üteldud, olge nüüdsest peale ettewaatlik. Peaks midagi awalikkuse ette tulema, mis eelarwamistele wastu käib, siis wõite kindel olla, et terwe waba waimline liikumine selle all kannatama peab. Jumalaga, õpetaja härra.
Rosmer. Jumalaga.
Mortensgård. Ja nüüd lähen ma kohe trükikotta ja panen selle suure uudise „Tuletorni".
Rosmer. Pange kõik lehte.
Mortensgård. Ma ei pane rohkem

lehte, kui neil hääadel inimestel waja teada on. [Terwitab ja laheb. Rosmer jääb ukse juurde seisma, kuna Mortensgård trepist alla läheb. Kuulda on, kuidas maja uks kinni pandakse.]

Rosmer [huũab ukse juures surutud häälega.] Rebekka! Re- Hm. [Waljusti.] Emand Helseth, kas preili West ei ole all?

Em. Helseth [teda on all toas kuulda.] Ei, opetaja härra, siin teda ei ole.

[Eesruie tagaseinas lükatakse körwale, Rebekka ilmub ukse awandusest.]

Rebekka. Rosmer!

Rosmer [pöörab ümber.] Mis! Sa olid sees minu magamise toas? Mis sa sääl tegid, mu armas?

Rebekka [tema juurde minnes.] Ma kuulatasin.

Rosmer. Aga Rebekka, kuidas wõisid sa!

Rebekka. No ja- mispärast siis mitte. See kõlas nii inetu, mis ta sääl minu

hommikukleidi kohta tähendas –
Rosmer. So? Sa olid siis sel ajal ka juba sääl sees, kui Kroll –?
Rebekka. Jah. Ma tahtsin teada, mis nõu tal ieti oli.
Rosmer. Seda oleksin ma ju ometi sulle jutustanud.
Rebekka. Waewalt oleksid sa mulle kõik jutustanud. Sa kindlasti mitte tema sõnadega.
Rosmer. Sa kuulsid kõik?
Rebekka. Suurema osa, arwan ma. Kui Mortensgård tuli, pidin ma silmapilguks alla minema.
Rosmer. Ja siis tulid sa jälle tagasi –
Rebekka. Ära ole minu pääle selle-pärast pahane, armas sõber.
Rosmer. Tee seda, mis sa hääks ja õigeks pead. Sul on ju oma täieline wabadus. – Aga mis sa nüüd ütled, Rebekka? Ah ma arwan, kunagi ei olnud sind mulle nii wäga waja

kui nüüd.
Rebekka. Meie mõlemad olime ju selle-pääle ettewalmistatud, mis ükskord tulema pidi.
Rosmer. Ei, ei, – selle pääle mitte.
Rebekka. Selle pääle mitte?
Rosmer. Ma wõisin küll arwata, et meie ilus, puhas sõpruse-ühendus warem wõi hiljem määritud ja kahtlustatud saab. Aga mitte Krolli poolt. Tema poolt ei oleks ma seda ialgi oodanud. Ainult selle madala ja toore seltskonna poolt. Oi ja, – mul oliwad juba omad hääd põhjused, kui ma meie ühendust nii kadedalt maailma silmade eest warjul hoidsin. See oli kardetaw saladus.
Rebekka. Ah, mis läheb meile nende teiste otsus korda! Meie ise teame ju, et me süütad oleme.
Rosmer. Mina? Süüta? Ja, seda uskusin ma küll ise ka – kuni selle tunnini.

Aga nüüd,-nüüd Rebekka-

Rebekka. Noh-nüüd?

Rosmer. Kuidas pean ma enesele Beate kohutawat kaebtust seletama?

Rebekka [ägedalt] Ah, ära räägi Beatest. Ära mõtle enam Beate pääle! Nüüd olid sa ju ometi juba nii ilusasti temast lahti saanud; sellest surmust.

Rosmer. Sest saadik, kui ma seda kuulsin, on ta nõnda ütelda jälle kohutawalt elawaks saanud.

Rebekka. Ei,-aga ei, Rosmer! Aga ei!

Rosmer. Ja, ütlen ma sulle. Meie peame püüdma, asjale põhja pääle saada. Kuidas on Beate selle õnnetuma eksituse sisse sattunud?

Rebekka. Sa ei hakka ometi ise ka weel wiimaks kahtlema, et ta nii hästi kui nõdrameelne oli?

Rosmer. Oo ja, tead! Just selles ei ole ma enam nii kindel. Ja pääle selle-kui see ka nõnda oli-

Rebekka. Kui see ka nõnda oli? - Ja mis siis?

Rosmer. Ma arwan, kus peame siis sille jaoks õiget põhjust otsima, et tema haigla meelelaad nõdrameelsuseks muutus?

Rebekka. Ah! Mis see siis aitab, et sa ennast ühtepuhku niisuguste päämurdmistega waewad!

Rosmer. Ma ei saa teisiti, Rebekka. Ma ei suuda sellest piinawast kahtlusest lahti saada, nii häameelega kui ma ka tahaksin.

Rebekka. See wõib ometi kardetawaks minna, - kui ikka ja igawesti sedasama kurba mõtet korrutatakse.

Rosmer [kõnnib rahutult ja mõttes ringi.] Ma pean iseennast mõnesugusel wiisil äraandnud olema. Ta pidi tähelepandnud olema, kui õnnelikku ma enda sellest silmapilgust pääle tundsin, kui sina meie juurde tulid.

Rebekka. Nu ja, armas sõber, ja kui see ka nõnda oleks –!

Rosmer. Sa pead nägema – see jäänud tal tähelepanemata, et meie neid samu raamatuid lugesime. Et meie ükstoist otsisime ja paljudest uutest asjadest kõnelesime. Aga ma ei saa sellest aru! Sest ma püüdsin teda ju nii hoolega hoida. Kui ma tagasi mõtlen, siis näitab mulle, et ma nagu oma elu eest teda kõigist meie asjadest eemal hoidsin. Wõi ei olnud see mitte nõnda, Rebekka?

Rebekka. Oo, muidugi oli see nõnda!

Rosmer. Ja sina ka. – Ja siisgi –! Ah! See on hirmus, sellepääle mõtelda! Nõnda on ta siis siin ümber kõndinud – see n. xene – oma haiglase armastusega, – ja waikis ja waikis ja pidas meid silmas – kõik tähele pandnud ja, – kõik walesti mõistnud.

Rebekka [ūngutab käsi.] Oh, kui ma

ometi ialgi Rosmersholmi ei oleks tulnud!

Rosmer. Oo, kui seda omale ettekujutada, kuidas ta waikides kannatas! Missuguseid koledaid asju ta omas haiglases pääajus kõik wälja mõtelda ja meile süüks anda wõis! — Kas ta sulle kunagi mõnda tähendust ei teinud, mis sulle nagu näpunäiteks wõis olla?

Rebekka [nagu ära hirmutatud.] Mulle! Usud sa, et ma siis ühte päewagi kauemaks siia oleksin jäänud?

Rosmer. Ei, ei iseenesest mõista. — Oo, missugust wõitlust peab ta küll wõidelnud olema. Ja üksinda wõidelnud, Rebekka. Meeltaraheites ja üsna üksinda. — Ja siis wiimaks — põrutaw ja pääletkaebaw — see wõit — weskiojas — [Wiskab ennast kirjutuse laua juurde tooli pääle, toetab küünarnukid laua pääle ja peidab pää käte wahele.]

Rebekka [läheneb temale ettewaatlikult selja tagast.] Nüüd kuule mind korraks,

Rosmer. Kui see sinu wõimuses seisaks, Beatet tagasi kutsuda - enese juurde - Rosmersholmi - kas sa teeksid seda?

Rosmer. Ah, mis mina tean, mis ma teeks wõi tegemata jätaks. Mul ei ole millegi muu jaoks mõtet, kui selle ühe jaoks - mis tagasi saamata on.

Rebekka. Nüüd pidid sa elama hakkama, Rosmer. Sa olid juba hakanud. Sa olid ennast üsna wabaks teinud - igast küljest. Sa tundsid enda nii rõõmsa ja nii kerge -

Rosmer. Ah ja, - seda olin ma tõesti. - Ja nüüd tuleb see rõhuw koorem.

Rebekka [tema seljataga, käewartega tooli seljatoe pääl] Kui ilus see oli, kui me widewikul all elutoas istusime ja üksteist aitasime uusi eluplaanisid teha. Sa tahtsid elawast elust kinni haarata - igapäewasest elawast elust - nagu sa ütlesid. Sa tahtsid nagu

wabastaja külaline ühelt kodukoldelt teise juurde rännata. Tahtsid waimu ja tahtmist oma poole wõita. Aadeli inimesi luua, ümber ringi - ikka laialdasemates ja suurtemates ringides. Aadeli inimesi.

Rosmer. Rõõmsaid aadeli inimesi.

Rebekka. Ja, rõõmsaid.

Rosmer. Sest rõõm on see, mis waimusid ülendab.

Rebekka. Ja arwad sa - et walu mitte? Suur, sügaw walu?

Rosmer. Ja - Kui temast üle saada jõuaks. Temast üle. Täiesti temast üle.

Rebekka. Ja seda pead sa.

Rosmer [raputab kurwalt pääd.] Sellest ei saa ma ialgi üle - üsna üle ialgi. Ikka jääb kahtlus minusse alale jääma. Üks küsimus. Ialgi ei saa ma seda tundmust maitseda, mis elu nii imeilusaks teeb.

Rebekka [üle tooli leeni, tasem] Mis sa

selliga arwad, Rosmer?

Rosmer [waatab tema poole üles.] Waikset, rõõmsat süütaust.

Rebekka [astub sammu tagasi.] Ja. Süütaus. [Lühike waheaeg.]

Rosmer [toetab küünarnukid laua pääle, pää käe najal, ja waatab enese ette.] Ja kui hästi ta kõik kokku seada oskas. Kui järjekindlalt lüge liikme külge liita! Kõige esiti tärkawad temas kahtlused minu usu kohta.— Kuidas wõis ta ometi seekord selle mõtte pääle tulla. Aga ta tuli selle pääle. Ja siis kaswas kahtlus kindlaks usuks. Ja siis — ja, siis oli tal ju kerge asi, kõike muud wõimalikuks pidada. [Ajab ennast üles ja tõmbab kätega läbi juukste.] Oo, kõik need metsikud ettekujutused! Ma ei saa nendest ialgi lahti. Seda tunnen ma. Ma tean seda. Enne kui õieti arugi saad, tormawad nad kallale ja tuletawad surnut mulle meelde!

Rebekka. Nagu walge hobune Rosmersholmis.

Rosmer. Just nõnda. Pimeduses tormates waiksuses.

Rebekka. Ja selle õnnetu ajusünnituse pärast tahad ennast sa elawast elust lahti ütelda, millest sa praegu alles kinni hakkasid?

Rosmer. Sul on õigus. See on wali. Wali Rebekka. Aga mul ei ole wabadust walimiseks. Kuidas peaksin ma ka sellest üle saama?

Rebekka [tooli taga] Selle läbi kui sa omale uued sidemed lood.

Rosmer [wõõrastades] Uued sidemed?

Rebekka. Ja, uued sidemed ümbritsewa eluga. Ela, loo, tööta. Ära istu ja murra pääd selgitamata mõistatuse üle.

Rosmer [tõuseb üles] Uued sidemed! [Läheb läbi toa, jääb ukse juurde seisma ja tuleb siis tagasi.] Mul tuleb üks küsimus meelde. Oled sa omale ka seda küsimust ette pandnud, Rebekka?

Rebekka [hingab raskelt.] Lase mind — kuulda — mis küsimus see on.

Rosmer. Kuidas peab sinu arwamise järele meie wahekord tänasest pääle kujunema?

Rebekka. Ma mõtlen, meie sõprus saab juba wastu pidama — kõigele — mis iganes tulla wõiks.

Rosmer. Nõnda ma seda just ei mõtelnud. Aga see, mis meid algusest pääle kokku juhtis — see, mis meid nii kõwasti üks teise külge sidus — meie ühine usk mehe ja naese puhta kooselamise sisse —

Rebekka. Noh — ja?

Rosmer. Ma arwan, et sarnane wahekord — nagu meie oma — kas ta ei ole kõige kohasem niisuguse elu jaoks, mis waikses õnnelikus rahus mööda saadetakse?

Rebekka. Noh ja edasi —?

Rosmer. Kuid nüüd awaneb minu ees elu, täis wõitlusi ja rahutusi ja ägedaid

meelelüigutusi; Sest ma tahan oma elu elada, Rebekka! Ma ei lase ennast mitte kohutawatest wõimalustest maha rõhuda. Ma ei lase endale oma eluteed mitte ette kirjutada, ei elawate ega- ka teiste poolt.

Rebekka. Ei ei - ära salli seda! Ole täitsa ja täiesti waba mees, Rosmer!

Rosmer. Aga tead sa, mis mulle meelde tuleb? Sa ei tea seda? Kas sa ei näe kuidas ma nendest piinawatest mälestustest kõige paremini ära peaseminst leida wõin- kõigest sellest kurwast minewikust?

Rebekka. Noh?

Rosmer. Kui ma sellele uue, elawa elu wastu säädin.

Rebekka [kahmab tooli seljatoest kinni.] Elawa-? Mis-see tähendab?

Rosmer [läheb lähemale.] Rebekka, kui ma sinult nüüd küsiksin- tahad sa minu teiseks naeseks saada?

Rebekka [silmapilk keeletu, siis hõiseates.]

Sinu naeseks! Sinu-! Mina!
Rosmer. Hää. Katsume seda. Meie mõlemad tahame üks olla. See koht, mida surm siia jätnud, ei tohi kauemini tühi seista.
Rebekka. Mina - Beate asemel!
Rosmer. Siis bū ta mailmast kadunud. Päitsa ja taiesti. Igaweseks!
Rebekka [tasa ja wärisedes.] Usud sa seda, Rosmer?
Rosmer. See peab olema! See peab! Ma ei taha - ma ei wõi mitte elust läbi käia surnukeha seljas. Aita mind teda ära wisata, Rebekka. Ja lämmatame kõik mälestused wabaduse, rõõmu ja kirgede sisse ära. Sina pead mulle ainukene naene olema, kes mul ialgi olnud.
Rebekka [ennast walitsedes] Ära selle pääle ial enam tagasi tule. Mina ei saa ilmasgi sinu naeseks.
Rosmer. Mis! Ilmasgi! Ah, sa arwad

küll, et sa mind armastada ei või? Kas ei ole siis juba meie sõpruses sädemekene armastust?

Rebekka [hoiab nagu hirmunult oma kõrwad kinni.] Jäta järele, Rosmer! Ära ütle seda!

Rosmer [haarab tema käewarrest.] Siisgi siisgi meie ühenduses on ideekene sellest wõimalusest. Oo, ma näen sinu näost, et ka sina seda tunned. Eks ole, Rebekka?

Rebekka [jälle kindlalt ja kogutult.] Kuule mind. Seda ütlen ma sulle – kui sa nõnda edasi kõneled – siis lahkun ma Rosmersholmist.

Rosmer. Lahkud? Sina! Seda sa ei või. See on wõimatu.

Rebekka. Weel wõimatum on, et ma sinu naeseks saan. Seal ega ilmasgi ei või ma selleks saada.

Rosmer [waatab kohkudes talle otsa.] Sa ütled „ei või.“ Ja seda ütled sa nii

iseäralikult. Mispärast ei wõi sa mitte?

Rebekka [haarab tema mõlemad käed.] Armas sõber - sinu enese ja minu pärast - ära küsi - mispärast. [Laseb ta lahti.] So, Rosmer. [Läheb pahem. p. ukse poole.]

Rosmer. Nüüdsest pääle on minu jaoks ainult see üks küsimus weel - mispärast?

Rebekka [pöörab ümber, waatab talle otsa.] Siis on kõik otsas.

Rosmer. Sinu ja minu wahel?

Rebekka. Ja.

Rosmer. Jalgi ei saa meie kahe wahel kõik otsas olema. Jalgi ei lahku sa Rosmersholmist.

Rebekka [käega ukse lingi pääl.] Ei, seda ehk wast mitte. Aga tungid sa küsimustega mulle pääle, siis on sellegi pärast kõik otsas.

Rosmer. Sellegipärast otsas? Kuidas nii?

Rebekka. Ja. - Siis lähen ma sedasama teed, mida Beate läks - Nüüd tead sa seda, Rosmer.

Rosmer. Rebekka -!

Rebekka [ukse pääl, nikutab pikkamisi]
Nüüd tead sa seda. [Ära.]
Rosmer [wahib tarretult, nagu põha lõõdud, kinni langewa ukse poole, siis enese ette.] Mis — see — on —?

Kolmas waatus.

Elutuba Rosmersholmis. Aken ja elutoa uks seisawad lahti. Ennelõunane päikesepaiste väljas. Rebekka — esimese waatuse riietes, seisab akna juures, kastab lillesid ja teeb muidu rendega tegemist. Heegeldusetöö seisab tugitooli pääl. Em. Helseth käib suletuustiga ümber ja puhastab mööblid.

Rebekka (waheaja järele). Imelik, kui kauaks õpetaja härra täna ülesse jääb.

Em. Helseth. Oh, seda teeb ta ju sagedasti. Aga nüüd peaks ta küll warsti alla tulema.

Rebekka. Kas te nägite teda?

Em. Helseth. Õige wähe. Kui ma kohwiga ülesse läksin, läks ta just magamisetuppa riidessepanema.

Rebekka. Ma küsin sellepärast, et ta eila päris terwe ei olnud.

Em. Helseth. Jah, seda oli tast küll märgata. Ma tahaks ainult teada, kas tema ja ta naesewenna wahel riidagi lahti on?

Rebekka. Mis peaks sääl teie arwamise järele olema?

Em. Helseth. Wõin mina seda teada? Ehk on see härra Mortensgård, kes neid ükskeise wastu on äsitanud.

Rebekka. See on juba wõimalik. – Kas tunnete seda Peder Mortensgärdi lähemalt?

Em. Helseth. Hoidku! Kuidas te seda ometi mõtelda wõite, preili? Nisugust nagu see on!

Rebekka. Arwate sellepärast, et ta seda hirmust ajalehte wäljaannab?

Em. Helseth. Mitte ainult sellepärast. – Preili on ju ometi kuulnud, et tal laps oli ühe abielus naesega, kelle mees plehku oli pannud.

Rebekka. Ma olen midagi sellesarnast kuulnud. Aga see oli küll ammu, enne kui ta siia tuli.

Em. Helseth. Jah, sa armas taewas, ta oli seekord alles nii noor. Ja naene oleks mõistlikum pidanud olema, kui tema. Ta tahtis ju teda kah ära wõtta. Aga selle jaoks ei saanud ta luba. Ja siis on ta selle eest küllalt raskesti kannatama pidanud. – Aga sestsaadik on see Mortensgård ennast üles upitanud – Jumala eest – on õige palju inimesi, kes seda meest otsiwad.

Rebekka. Suurem jagu alamaid inimesi pöörab kõige armsamini tema poole, kui midagi lahti on.

Em. Helseth. Na, küllap on ehk ka teisigi kui ainult alamad inimesed —

Rebekka (waatab wargsi talle otsa). So?

Em. Helseth (sohwa juures, tolmutab ja pühib hoolega). Küllap on ehk inimesi, preili, kellest seda kõige wähem mõtelda wõiks.

Rebekka (teeb lillede juures tegemist.) See on küll ainult teie arwamine, emand Helseth. Sest niisugust asja ei wõi teie ometi kindlasti teada.

Em. Helseth. Preili arwawad siis, mina ei wõi seda teada? Ja kuidas ma weel wõin! Sest mina — et see nüüd ometi juba kord keele pääle tuli — mina olen ise ükskord ühe kirjaga Mortensgårdi juures käinud.

Rebekka (pöörab ümber). So? — Tõesti?

Em. Helseth. Ja midagi käisin ma. Ja see kiri, see oli siin Rosmersholmis kirjutatud.

Rebekka. Tõesti, emand Helseth?

Em. Helseth. Jumala eest, jah! Ja peenikese paberi pääle oli see kiri kirjutatud. Ja peenikse punase

lakiga kinni pantud.

Rebekka. Ja teile anti käsk, sellega sinna minna?

Ja, mu armas emand Helseth, siis ei ole küll raske wälja arwata, kelle käest see kiri oli.

Em. Helseth. Noh?

Rebekka. Muidugi oli see waene proua Rosmer omas haiglases olekus — —

Em. Helseth. Seda ütlewad preili, mitte mina.

Rebekka. Aga mis selles kirjas siis seisis? Ah ja — sed ei wõi ju teie teada.

Em. Helseth. Hm! Wõiks siisgi olla, et ma seda ometi tean.

Rebekka. Ütles ta teile, mis ta kirjutas?

Em. Helseth. Ei, seda just mitte. Aga kui tema, see Mortensgård kirja oli lugenud, siis hakkas ta mulle risti-rästi küsimusi ette panema, nii et ma juba ära arwata wõisin, mis kirjas seisis.

Rebekka. Mis te siis arwate, mis sääl sees seisis? Ah, armas, hää emand Helseth, ütelge seda mulle ometi!

Em. Helseth. Ei, preili, — mitte ühegi hinna eest ilmas.

Rebekka. Oh, mulle wõite seda ometi ütelda. Meie mõlemad oleme ju nii hääd sõbrad.

Em. Helseth. Oh Jumal hoidku, kuidas ma seda teile ütelda wõin, preili. Ma wõin ainult niipalju ütelda, et see wäga inetu asi oli, mis nad waese, haige prouale ette oliwad rääkinud.

Rebekka. Kes oli siis talle seda ette rääkinud?

Em. Helseth. Pahad inimesed, preili West! Pahad inimesed.

Rebekka. Pahad?

Em. Helseth. Jah. Seda ütlen ma weel kord. Üsna pahad inimesed pidiwad need olema.

Rebekka. Ja kes see teie arwates küll wõis olla?

Em. Helseth. Oh, ma tean juba, mis ma arwama pean. Aga Jumal hoidku minu keelt. Linnas, sääl on üks teatud proua — hm!

Rebekka. Ma näen teie näost, te arwate proua Krolli.

Em. Helseth. Jah, see on mul just see paras! Minu wastu tegi ta ennast alati nii suureks. Ja teie olite talle ka alati pinnuks silmas.

Rebekka. Kas te arwate, et proua Rosmer täie mõistuse juures oli, kui ta selle kirja Mortensgårdile kirjutas?

Em. Helseth. Mõistusega, sellega on niisugune

asi, preili. Üsna segane, arwan ma, ei olnud ta küll mitte.

Rebekka. Aga ta oli ju nagu päha löödud, kui ta kuulis, et ta lapsi saada ei wöi. Ja selle järele tuli meelesegadus nähtawale.

Em. Helseth. Jah, see oli talle küll raske hoop, meie waese prouale.

Rebekka (wötab oma heegelduse ja istub akna juurde tooli pääle.) Muidu aga – kas te ei leia ka, et see öieti önn öpetaja härrale oli, madam Helseth?

Em. Helseth. Mis asi, preili?

Rebekka. Et lapsi ei ole. Eks?

Em. Helseth. Hm! Ma ei tea öieti, mis ma selle kohta ütlema pean.

Rebekka. Ja, te wöite mind uskuda. See on temale köige parem. Öpetaja Rosmer ei ole selleks loodud, et igawest laste karjumist päält kuulata.

Em. Helseth. Wäikesed lapsed ei karju mitte Rosmersholmis, preili.

Rebekka (waatab talle otsa). Ei karju?

Em. Helseth. Ei. Siin möisas ei olnud wäikestel lastel kunagi wiisiks karjuda, – nii kaua kui inimesed mäletawad.

Rebekka. See on aga iseäralik.

Em. Hilseth. Jah, kas see ei ole iseäralik? Aga see on juba perekonnas. Ja siis on weel üks iseäralik asi. Kui nad suuremaks saawad, ei naera nad ialgi. Terwel eluajal ei naera nad mitte.

Rebekka. See on ometi imelik –

Em. Hilseth. Kas olete õpetaja härrad kunagi ühte ainust kordagi naerma kuulnud wõi näinud, preili?

Rebekka. Ei – kui ma järele mõtlen, siis usun ma peaaegu, teil on õigus. Aga mulle näitab, inimesed siin ümbruses ei naera üleüldiselt mitte palju.

Em. Hilseth. Seda nad ka ei tee. Inimesed ütlewad, Rosmersholmist alla see pääle alganud. Ja siis on see küll nagu külgehakkaw haigus laiali lagunenud.

Rebekka. Teie olete mul üks arukas naisterahwas, emand Hilseth.

Em. Hilseth. Oh, preili, ärge mind ometi pilkama hakake – (kuulab) Pst – pst – nüüd tuleb õpetaja härra alla. Tema tolmulappi

toas ei salli. (Lähеb parem. poolt uksest wälja.)

Rosmer (kübar ja kepp käes, tuleb eest toast sisse.) Tere hommikust, Rebekka.

Rebekka. Tere hommikust, mu sõber. (Pause, heegeldab.) Tahad sa wälja minna?

Rosmer. Ja.

Rebekka. Ilm on ka nii ilus.

Rosmer. Sa ei käinud täna hommikul mitte ahjunn juures üleval.

Rebekka. Ei, — küll mitte. Täna mitte.

Rosmer. Kas sa ka tulewikus ei tule?

Rebekka. Ah, sina, ma ei tea weel.

Rosmer. On minu jaoks midagi tulnud?

Rebekka. „Ametileht" toodi.

Rosmer. „Ametileht"?

Rebekka. Ta on sääl laua pääl.

Rosmer (paneb kübara ja kepi ära.) Seisab sääl midagi sees?

Rebekka. Jah

Rosmer. Ja siis ei saada sa teda mulle kohe ülesse?

Rebekka. Seda saad sa wara küllalt lugeda.

Rosmer. Na ja. (Wõtab lehe ja loeb laua juures seistes). Mis! — — „ei jõua küllalt iseloomuta ülejooksikute eest hoiatada“ — — — (Waatab talle otsa). Nad nimetawad mind ülejooksikuks, Rebekka.

Rebekka. Nime ei ole nimetatud.

Rosmer. See on ometi ükskõik. (Loeb edasi) „hää asja salalikud äraandjad“ — „Judase iseloomud, kes oma taganemist jultunult kuulutawad, niipea kui nad arwawad, et kõige sündsam — ja kasutoowam ajajärk käes on“. „Hoolimata purustamisekatse auuwääriliste esiwanemate mälestuste kallal —“ „kindlas lootuses, et silmapilksed mõjumehed sellekohase tasuga mitte tagasihoidlikud ei ole“. — (Paneb lehe laua pääle). Ja seda kirjutawad nad minule! Ja seda kõik ei usu nad ise ometi mitte. Ja kuigi nad teawad, et sääl ainult tõesõna sees ei ole — nad kirjutawad seda siisgi.

Rebekka. Sääl seisab weel rohkem.

Rosmer (wõtab uuesti ajalehe.) — „ainukeseks wabanduseks otsustamisewõim puudus, — häwi-

tav mõju, — mis võib olla sinna piirkonda ulatab, mida meie esialgu veel avaliku läbirääkimise alla ei taha võtta." — (Vaatab talle otsa.) Mis see on?

Rebekka. See käib minu pihta, seda võid sa küll arvata.

Rosmer (paneb lehe ära.) Rebekka — see on auutuma meeste teguviis.

Rebekka. Ja, mulle näitab, neil pole Mortensgårdide midagi ette heita..

Rosmer (edasi-tagasi käies.) Siin on päästmisetöö teha. Kõik, mis inimeses hääd on, läheb hukka, kui see nõnda edasi tohib minna! Aga see ei pea mitte sündima! O, kui rõõmus — kui rõõmus ma oleksin, kui ma kõige nende koleduste pimedusesse natukene valgust võiksin tuua.

Rebekka (tõuseb üles). Jah, eks ole? See oleks sinule suur ja kaunis eluülesanne!

Rosmer. Mõtle ainult, kui ma sunnaksin neid enesetundmisele äratada. Kui ma neid niikaugele jõuaksin viia, et nad kahetsevad ja iseeneses ees häbi tunnevad. Kui ma kattesaada sundaksin,

et nad üksteisele kokkuleppimises – armastuses lähinesksiwad, Rebekka!

Rebekka. Ja, tarwita oma terwe jõud selleks ja sa saad näha, sa wõidad.

Rosmer. Ma usun, see peaks korda minema. Ah, missugune lõbu oleks siis elada. Mitte enam mihast täidetud wõitlused. Ainult wõistlused. Kõik silmad ainult ühe sihi poole pöördud. Iga mõte – iga tahtmine kõrgemale püüdmas ülespoole – igaüks oma loomukohastel teedel. Kõik õnnelikud – kõikide läbi. (Waatab kogemata wälja, kohkub ja lausub raskelt.) Ah! Mitte minu läbi.

Rebekka. Mitte –? Mitte sinu läbi?

Rosmer. Ja mina ka mitte.

Rebekka. Ah, Rosmer, ära lase ometi niisugust kahtlust eneses ülestõusta.

Rosmer. Õnn, – armas Rebekka, – õnn on kõige pääalt waikne, rõõmus, kindel süütause tundmus.

Rebekka (waatab enese ette.) Ja, süü –

Rosmer. Ah, seda ei suuda sina sugugi õieti mõista. Aga mina –

Rebekka. Sina kõige vähem.

Rosmer (näitab aknast välja). Weskivoja!

Rebekka. Ah Rosmer —!

(Em. Helseth vaatab parem. p. uksest sisse)

Em. Helseth. Preili!

Rebekka. Pärast, pärast. Mitte praegu.

Em. Helseth. Ainult üks sõna, preili.

(Rebekka läheb ukse juurde. Em. Helseth teatab talle midagi. Nad seisavad väike aega koos. Em. Helseth nikutab ja läheb.)

Rosmer (rahutult.) Oli sääl midagi minule?

Rebekka. Ei, ainult majatalituse asjad. — Sa peaksid nüüd jalutuse käigu värske õhu käes tegema, armas Rosmer, Ja muidugi, tubli jalutuskäigu.

Rosmer (võtab kübara). Jah, tule. Teeme ta kahekesi koos.

Rebekka. Ei mu armas, ma ei saa praegu. Sa pead üksinda minema. Nüüd katsu aga oma mukratest mõtetest lahti saada. Luba mulle seda.

Rosmer. Nendest ei saa ma küll ialgi lahti — kardan ma.

Rebekka. Et ka midagi nii ilmapõhjatat sinu üle

nii suurt võimust võis saada –!

Rosmer. See ei ole just mitte nii ilma põhjata – kahjuks. Ma olen terve öö selle kõige üle järele mõtelnud. Beate on viimati ometi õieti näinud.

Rebekka. Mis asjas sa arwad?

Rosmer. Õieti näinud, kui ta uskus, et ma sind armastan, Rebekka.

Rebekka. Õieti näinud – selles asjas!

Rosmer (paneb kübara laua pääle.) See küsimus annab mulle wahetpidamata mõtelda – kas meie mõlemad endid kõige selle aja ise ei petnud – kui me oma wahekorda sõpruseks nimetasime.

Rebekka. Arwad sa viimati, teda oleks niisama võinud nimetada –

Rosmer. Armastuse ühenduseks. Jah, seda ma arwan. Juba siis kui Beate alles elas, olid sina see, kelle päralt kõik minu mõtted oliwad. Sinu järele, ja ainult sinu järele käis minu igatsus. Sinu juures, ja ainult sinu juures tundsin ma seda waikset, lõbusat soowideta õndsust. Kui me hästi järele mõtleme, Rebekka, – siis on meie

kooselamine nagu magus, saladusline laste armuluokene alganud. Ilma soovidita, ilma unistustita. Kas sul ei olnud seesama tundmus? Ütle seda mulle.

Rebekka (võitleb enesega). Ah – ma ei tea mitte, mis ma sulle wastama pean.

Rosmer. Ja see elu, mis meie seespidi üksteisega ja üksteisele elasime, seda oleme meie sõpruseks pidanud. Ei, sina — meie wahekord oli waimline abielu – wõib olla juba esimesest päewast pääle. Sellepärast on süü minu pool. Minul ei olnud selleks mingit õigust – ma ei tohtinud seda Beate pärast.

Rebekka. Sa ei tohtinud õnnelik olla? On see sinu arwamine, Rosmer?

Rosmer. Tema nägi meie wahekorda oma armastuse silmadega. Arwustas teda oma armastuse iseloomu järele. Muidugi, Beate ei wõinud teisiti otsustada, kui ta seda tegi.

Rebekka. Aga kuidas wõid sa iseennast Beate eksituse eest wastutajaks teha!

Rosmer. Armastusest minu wastu – nagu tema

seda mõistis — läks ta weskivjasse. See asi on kindel, Rebekka. Ja sellest ei saa ma ialgi üle!

Rebekka. Ah, siis mõtle wähemalt millegi muu peale, kui selle ilusa, suure ülesande peale, millele sa oma elu oled pühendanud.

Rosmer (raputab pead). Sina — seda ei saa wist küll ialgi täide saata. Mina mitte. Selle järele, mis ma nüüd tean?

Rebekka. Mispärast sina mitte?

Rosmer. Sellepärast, et asja ialgi wõidule wiia ei saa, mille algus süüs põhjeneb.

Rebekka (erutusega). O! need on kahtlused — kartused — südametunnistuse piinad — mis kõik sinu perekonna pärandus on. Siin jutustatakse, surnud tulla tagasi walgete tormawate hobusitena! Mulle näitab, see on midagi selle sarnast.

Rosmer. Olgu see mis tahes. Mis see aitab, kui ma sellest wähemalt lahti ei suuda saada? Ja sa wõid mind uskuda, Rebekka, see on nõnda, nagu ma ütlen. Asjal, mida kestwale wõidule peab wiima — tohib ainult rõõmus, süüta mees esitajaks olla.

Rebekka. On rõõm sulle siis nii tingimata tarwilik, Rosmer?

Rosmer. Rõõm? Ja, sina — seda ta on.

Rebekka. Sulle, kes ialgi naerda ei saa?

Rosmer. Sellegipärast usu mind, mul on suured anded rõõmutundmiseks.

Rebekka. Nüüd pead sa aga minema, mu armas. Kaugele — õige kaugele minema. Kas kuuled? — So, siin on sinu kübar. Ja siin on kepp.

Rosmer (wõtab mõlemad). Tänan wäga. Ja sina ei tule mitte ühes?

Rebekka. Ei, ei, ma ei saa praegu.

Rosmer. Noh, nagu sa tahad. Sa oled ju siisgi minu juures. — (Läheb läbi eestoa ära. Warsti pääle selle waatab Rebekka läbi lahtise ukse wälja. Siis läheb ta parempoole ukse juurde.)

Rebekka (ust awades, poolwaljusti). So, emand Helseth. Nüüd wõite ta sisse lasta. (Läheb teisele poole akna juurde. Kohe selle pääle astub Kroll paremalt poolt sisse. Ta terwitab waikides ja mõedukalt ja hoiab kübara käes.)

Kroll. On ta nüüd ära?

Rebekka. Ja.

Kroll. Käib ta harilikult kaugel?

Rebekka. O ja. Aga täna on ta koguni isesuguses tujus. Ja kui te temaga kokku puutuda ei taha —

Kroll. Ei, ei. Teiega soowin ma kõnelda. Ja üsna üksi.

Rebekka. Siis tarwitame praegust silmapilku. Wõtke istet, rektori härra. [Rebekka istub akna juurde leentooli. Kroll istub tema kõrwalseiswa toolile].

Kroll. Preili West — teil on waewalt wõimalik endale seda ettekujutada, kui ligidalt see mind puudutab ja kui walusalt ma seda tunnen, seda meelemuutust, mis Johannes Rosmeriga on sündinud.

Rebekka. Meie olime selle peäle ettewalmistatud, et see nõnda saaks olema — alguses.

Kroll. Ainult alguses?

Rebekka. Rosmeril oli kindel lootus, et teie warem wõi hiljem ameti temaga koos käite.

Kroll. Mina!

Rebekka. Teie niisama hästi kui kõik teised sõbrad.

Kroll. Säält näete nüüd. Nii nõrk on tema otsustamisewõim, kui asi inimestesse ja eluoludesse puutub.

Rebekka. Aga — kui ta seda ometi kord kui tingimata tarwitust tunneb, ennast igale poole wabaks teha —

Kroll. Ja, waadake, — *seda* ei usu ma aga just mitte.

Rebekka. Mida teie siis usute?

Kroll. Mina usun, *teie* peitute terwe selle loo taga.

Rebekka. See arwamine on teil oma abikaasa käest, rektori härra.

Kroll. Teile wõib ometi ükspuhas olla, kelle käest ta mul on. Aga see on kindel, et mul kõwa kahtlus on, — wäga kõwa kahtlus, ütlen ma — kui ma järele mõtlen ja endale teie terwet ülesastumist meelde tuletan, sellest *silmapilgust* pääle, kus teie siia tulite.

Rebekka (*waatab talle otsa*). Mul heljub meeles, nagu oleks kord aeg olnud, kus teil iseäranis kõwa usaldus minu wastu oli, armas rektori härra.

Südamelik usaldus, oleksin ma peaaegu ütelnud.

Kroll (surutud häälega.) Keda ei saaks teie mitte ära nõiduda – kui see teil plaanilikult nõuus on wõetud.

Rebekka. Oli see mul plaanilikult nõuuks wõetud?

Kroll. Jah, seda ta oli. Ma ei ole nüüd enam nii rumal, et uskuda, et mingisugune tundmus sääl juures mängus oli. Teie tahtsite endale lihtsalt Rosmersholmi sisse peasemist muretseda. Ennast siin kindla koha muretseda. Ja selleks pidin mina teile abiks olema. Nüüd näen ma seda.

Rebekka. Teie olete siis täiesti ära unustanud, et Beate see oli, kes mind waewas ja palus, et ma siia majasse elama asuksin.

Kroll. Ja, pääle selle, kui te ka tema ära olite nõidunud. Wõi wõib ehk seda, mis Beate wiimati teie wastu tundis, sõpruseks nimetada? See oli juba jumaldamine. See muutus – kuidas ma seda nüüd nimetama pean? – millegiks pööraseks järeljooksmiseks. Jah, see on paras sõna.

Rebekka. Olge nii lahke ja ärge oma õe seisu-

korda äraunustage. Mis minusse puutub, siis ei usu ma mitte, et minust ütelda võidaks, nagu oleks ma kuidagi üleliia äritatud erkudega.

Kroll. Ei, seda ei ole teie tõepoolest mitte. Aga seda kardetawamaks saate teie inimestele, kelle pääle teie mõju awaldada tahate. Teil on kerge, järelkaalumisega ja püsiwa rehkendusega toimetada, — just et teil külm süda on.

Rebekka. Külm süda? Kas te seda nii selgesti teate?

Kroll. Nüüd tean ma seda selgesti. Muidu ei oleks teie nii kõikumatalt aastast aastasse oma eesmärgi poole püüdnud. Ja, ja — te olete katte saanud, mis te tahtsite. Tema ise ja terwe olukord on teie wõimuses. Aga et seda kõike läbiwiia, ei ole teie tagasi kohkunud, teda õnnetumaks tegemast.

Rebekka. See ei ole tõsi! Mitte mina — teie ise olete tema õnnetumaks teinud.

Kroll. So? Mina!

Rebekka. Jamuidugi — kui te teda selle mõtte

pääle juhtisite, et tema Beate kahutawa surma juures süüdi olla.

Kroll. See on siis teda nõnda sügawasti puutunud?

Rebekka. Seda wõite ometi isegi mõtelda. Niisugune pehme loomus kui temal on —

Kroll. Mina uskusin, ius nõnda nimetatud „waba" mees oskab ennast kõigist südametunnistuse-torkimistest üle aidata. — Sääl see siis oleks! Na ja — wiimati oleks ma ju seda ka arwata wõinud. Nende meeste wäsiult-kes säält ülewalt meie pääle alla waatawad, — ei ole ehk siisgi waja, ennast kõigest sellest lahti ütelda, mis kui äraandmata omandus põlwest põlwe edasi on pärandatud.

Rebekka (mõttes maha pööratud silmil). Johannes Rosmer juurdub sügawalt ja kindlasti omas suguwõsas. See on õigem kui üksgi muu asi.

Kroll. Jah, ja seda oleksite teie tähelepanema pidanud, kui teil tema wastu tundmusi oli. Kuid seda ei wõinud teilt küll nõuda. Eeltingimused teieza tema juures lähewad ju ometi ilmatu lahku.

Rebekka. Missuguseid eeltingimisi teie mõtlete?
Kroll. Mina mõtlen eeltingimisi sündimise läbi. Sugu — preili West.
Rebekka. Ah so. Ja, see on tõsi. Mina olen kogemi sekwadest oludest wälja kaswanud. Kuid siisgi —
Kroll. Seisus ja seisukoht — seda ma ei arwa. Ma mõtlen kõlblise eeltingimisi.
Rebekka. Eeltingimisi — mis asjas?
Kroll. Ma arwan üleüldse kust teie pärit olete.
Rebekka. Mis te sääl ütlete?
Kroll. Ma ütlen seda ju ainult sellepärast, et see teie terwet teguwiisi seletab.
Rebekka. Sellest ei saa ma aru. Ma tahan arusaadawat seletust.
Kroll. Tõepoolest, mina arwasin, et see asi teile küllalt selge on. Sest muidu oleks see õige iseäralik olnud, et teie ennast doktor Westil kasulapseks lasksite wõtta —
Rebekka (tõuseb üles) Ah so! Nüüd ma mõistan.
Kroll — et teie tema nime omaks wõtsite. Teie ema nimi oli Gamwik.

Rebekka (edasi-tagasi kõndides). Minu isa nimi oli Gamvik, rektori härra.

Kroll. Teie ema elukutse pidi teda ju ühtelugu maakonna arstiga kokku viima.

Rebekka. Sääl on teil õigus.

Kroll. Ta säält võtab ta teid enese juurde – kohe pärast teie ema surma. Ta käib teiega halvasti ümber. Ja ometi jääte teie tema juurde. Teie teate, et ta teile mitte pennigi pärandada ei jäta. Teie saite ju ka ainult kasti täie raamatuid. – Ja siisgi kannatate teie tema juures ära. Kannatate tema tujusid. Ravitsete teda kuni viimase silmapilguni.

Rebekka (laua juures seistes, vaatab talle pilkavalt otsa). Ja selle eest, et ma kõik seda teinud, – on teil see seletus, et minu sündimise küljes midagi kõlvatut, – midagi kuritealist on!

Kroll. Mis teie tema heaks teinud, seda seletan mina tütre taktmataloomusimniga. Teie terwet muud ülesastumist pean ma teie sündimise loomulikuks tagajärjeks.

Rebekka (ägedalt.) Kõige selle juures, mis te sääl ütlete, ei ole mitte ühte tõe sõna! Ma wõin seda tõendada! Sest doktor West ei olnud weel sugugi Finnmarkis, kui mina sündisin.

Kroll. Wabandage, – preili. Tema tuli aasta enne seda sinna. Seda olen ma kindlaks teinud.

Rebekka. Teie eksite, ütlen ma! Teie eksite täielikult!

Kroll. Üleeila ütlesite teie selsamal kohal siin, et teie kakskümmend üheksa aastat wana olla. Teie käia kolmekümnendat.

Rebekka. So? Ütlesin ma seda?

Kroll. Ja, seda te tegite. Ja selle järele wõin ma siis wälja rehkendada –

Rebekka. Pidage! Rehkendamine ei aita teid midagi. Sest ma tahan parem teile nüüd kohe ära ütelda: ma olen aasta wanem, kui ma ütlesin.

Kroll (uskmatalt naeratades). Tõesti? See on uudis. Kuidas see siis on tulnud?

Rebekka. Kui ma kakskümmend wiis aastat wanaks olin saanud, tuli see mulle – hirmus wana ette. Ja siis mõtsin ma nõuuks, ühe aasta maha salata.

Kroll. Teie? Waba naesterahwas? Teil on abielu wanadusaijus eelarwamisi?

Rebekka. Jah, see oli küll kole rumal — ja õitsti lausa naeruwäärt. Aga inimese külge jääb rippuma, millest ennast mitte wabaks teha ei saa. Me oleme juba kord nii.

Kroll. Wõib olla. Aga arwe wõib siisgi õige olla. Sest aasta enne seda, kui West sinna ametisse astus, oli ta lühemat aega sääl külaliseks.

Rebekka (ägedalt) See ei ole tõsi!

Kroll. Ei ole tõsi?

Rebekka. Ei! Sest sellest ei ole minu ema ialgi kõnelnud.

Kroll. So? Ei ole ta?

Rebekka. Ei — ialgi. Ja doktor West ka mitte. Mitte ainust sõna.

Kroll. Kas see ehk sellepärast ei olnud, et neil mõlematel põhjust oli, üks aasta wahele jätta? Nii nagu teiegi tegite, preili West. See on ehk wast teie perekonna iseäraldus.

Rebekka (kõnnib ümber ja ringutab käsa.)

See on wõimata. Te tahate seda mulle ainult ette nääkida. See ei wõi ju ial ega ilmasgi tõsi olla. Ei wõi tõsi olla. Ial ega ilmasgi —!

Kroll (tõuseb üles). Aga mu armas — mikstõ te jumala pärast nii ägedaks saate? Teie teete mulle päris hirmu. Mis pean ma uskuma ja mõtlema —!

Rebekka. Mitte midagi. Teie ei pea midagi uskuma ega mitte midagi mõtlema.

Kroll. Siis peate mulle aga tõesti ära seletama, mispärast teie selle asja — selle wõimaluse nii wäga südamesse wõtate.

Rebekka (kogub ennast). See on ju ometi wäga lihtne, rektori härra. Mul ei ole ometi wähematgi himu, abieluta lapseks peetud saada.

Kroll. Nu ja. — Ja, ja, meie tahame endid selle seletusega rahustada — esiotsa. Teil on siis ka selles asjas teataw — ellarwamine alali jäänud?

Rebekka. Ja, see on mul jäänud.

Kroll. Noh, ma mõtlen, et suurema osaga, mis te oma wabakssaamiseks nimetate, lugu nõnda on. Teie olete omale terwe wirna uusi mõtteid ja

twaateid külge lugenud. Teie tunnete mitmel põllul teataval wiisil uurimisi – neid uurimisi, mis nõndagi ümberlükkama näiwad, mis meil sinnasaadiks puutumata ja kõikumata olnud. Aga terwe see asi on teile ainult teaduseks jäänud, preili West. Kirjatarkuseks. See ei ole teile mitte lihasse ega weresse tungind.

Rebekka (järel mõteldes). Wõib olla, teil on õigus.

Kroll. Ja, katsuge ennast aga ise läbi, ja te saate näha! Ja kui teiega asi nõnda seisab, siis wõib küll ka arwata, kuidas lugu Johannes Rosmeriga on. See oleks ju päris selge hullumeelsus, – see tähendaks ju pimedast päast hukatusesse jooksta, kui tema awalikult wälja astuda ja oma taganemist tunnistada tahaks! Mõtelge ometi ainult, – tema oma kartliku hingega! Kujutage teda endale ette: wälja tõugatud, – taga kiusatud selle ringkonna poolt, kelle liige ta kuni senini olnud. Meie seltskonna paremate meeste hoolimata kallaletungimiste kätte antud. Elusgi ei ole

tema see mees, kes sellest üle saab.

Rebekka. Ta peab sellest üle saama! Nüüd on ümberpööramiseks hilja.

Kroll. Mitte sugugi veel hilja. Mitte mingis asjus. Mis sündinud, wõib surnuks waikida - ehk wõib wähemalt täiesti möödaminewaks, - kui na wahetsemise wääriliseks eksituseks nimetada. Aga - üht asja on igal tingimisel waja.

Rebekka. Ja mis see oleks?

Kroll. Teie peate temalt nõudma, et ta selle wahekorra seadusliseks teeb, preili West.

Rebekka. Selle wahekorra, milles meie üksteisega seisame?

Kroll. Jah. Teie peate ta niikaugele wiia katsuma

Rebekka. Teie peate siis nüüd nagu ennegi sellest arwamisest kinni, et meie wahekorral - seaduslikukus tunnistamist, nagu te seda nimetate, waja on?

Kroll. Selle asja enesega ei taha ma ligemalt tegemist teha. Aga ma usun igatahestähele pannud olewat, et nendest nõnda nimetatud eelarwamistest kõige kergemini sellel põllul wõitu

Wanemuise näitelava + TARTUS. +

saab, kus – kus – hm. –

Rebekka. Kus mehe ja naese wahekorraga tegemist on, arwate teie?

Kroll. Awalikult ütelda – ja, seda ma usun.

Rebekka (käib edasi-tagasi ja waatab läbi akna). Ma tahaksin peaaegu ütelda – kui teil ameti õigus oleks, rektori härra.

Kroll. Mis te sellega arwate? See kõlab nii iseäralik.

Rebekka. Ah mis! Ärme kõneleme enam sellest! – Ah, – säält ta tuleb.

Kroll. Juba! Siis lähen ma.

Rebekka (läheb tema juurde). Ei, – jääge. Sest nüüd peate teie midagi kuulma.

Kroll. Mitte praegu. Mul on tundmus, et ma teda praegu mitte näha ei wõi.

Rebekka. Ma palun teid – jääge! Tehke seda ometi, et saaksite seda muidu pärast kahetsema. See on viimane kord, kus ma teilt midagi palun.

Kroll (waatab imestades talle otsa ja paneb kübara ära). Olgu siis, preili West. Minugi pärast.

(Lühikene waikus. Siis astub Johannes Rosmer eestoast sisse)

Rosmer. (kui ta rektori näeb, jääb ta ukse juurde seisma.) Mis! Sina siin!

Rebekka. Ta oleks palju armsamini sinu eest kõrvale läinud, Rosmer.

Kroll (tahtmata). Sina!

Rebekka. Jah, rektori härra. Rosmer ja mina — meie ütleme üksteisele „sina". Meie wahekord on seda enesega ühes toonud.

Kroll. See oligi see, mis ma kuulma pidin.

Rebekka. See — ja weel natukene enam.

Rosmer (tuleb lähemale). Mis on sinu tänase külakäigu eesmärk?

Kroll. Ma tahtsin weel kord katsuda sulle wastu astuda ja sind ümberpöörämisele liigutada.

Rosmer (näitab ajalehe pääle). Selle järele, mis sääl sees seisab?

Kroll. Seda ei ole mina kirjutanud.

Rosmer. Olid sa sammusid teinud, et seda ära jätta?

Kroll. See oleks olnud wastutamata asja eest, mida ma teenin. Ja pääle selle ei seisnud see minu wõimuses.

Rebekka (kisub ajalehe puruks, pigistab tükid peos kokku ja wiskab ahju taga). So! Silmist – ja sellega ka südamest! Sest midagi sellesamast ei ilmu enam, Rosmer.

Kroll. Ah jaa, kui te ometi niikaugele jõuaksite.

Rebekka. Tule, mu armas, – istume kõik kolm. Siis tahan ma kõik ütelda.

Rosmer (istub mehaniliselt). Mis on siis sinuga juhtunud, Rebekka? See õudne rahu –. Mis see tähendab?

Rebekka. Otsuse rahu. (Istub.) Istuge ometi ka, rektori härra.

(Kroll wõtab sohwa pääl istet.)

Rosmer. Otsuse rahu, ütled sa. Missuguse otsuse?

Rebekka. Ma tahan sulle kõik tagasi anda, mis sul oma elule tarwis on. Sa pead oma rõõmsa süütuse jälle tagasi saama, armas sõber.

Rosmer. Mis siis see on –!

Rebekka. Ma tahan ainult jutustada. Muud midagi.

Rosmer. Nah –!

Rebekka. Kui mina – doktor Westiga koos –

Finnmarkist siia tulin, siis oli mul, nägu awanes mulle korraga uus, suur, lai maailm. Doktor oli mind igas asjas natukene õpetanud. Kõike seda ilma kindla ühenduseta teadmist, mis mul seekord elust ja tema oludest oli. (Ennesega wõideldes, waewalt kuuldawalt.) Ja siis –

Kroll. Ja siis?

Rosmer. Aga Rebekka – seda tean ma ju.

Rebekka (wõtab ennast kokku). Ja, ja, sääl on sul wiimati õigus. Sa tead sellest küllalt.

Kroll. (waatab terawalt talle otsa). See on wahest õigem, ma lähen.

Rebekka. Ei. Teie peate istuma jääma, armas rektori härra. (Rosmerile.) Ja, waata – see'p see oli: – ma tahtsin uut aega, mis algas, tegewalt ühes elada. Tahtsin kõigist uutest mõtetest osa saada. – Rektor jutustas mulle ühel päewal, et Ulrik Brendelil kord sinu pääle suur mõju olnud, kui sa weel poisikene olid. Ja sääl arwasin ma, see peaks mul ka korda minema.

Rosmer. Sa tulid selle sala plaaniga siia – !

Rebekka. Ma tahtsin, meie mõlemad peaksime

käsikäes edasi sammuma wabadusesse. Kaugemale ja kaugemale. Ikka edasi kuni wiimase piirini. – Aga sääl seisis ju see tume, ülepääsemata müür sinu ja terwe täielise wabaduse wahel.

Rosmer. Missugust müüri sa arwad?

Rebekka. Ma arwan seda nõnda, Rosmer, et sa ainult selgel päikesepaistel wabadusele üles kaswada wõisid, kuna sa aga nüüd niisuguse abielu pimedas nurkesis kiratsesid ja kängu jäid.

Rosmer. Kunagi ei ole sa minu abielust niisugusel wiisil kõnelenud.

Rebekka. Ei, – ma ei julgenud seda; sest see oleks sulle hirmu teinud.

Kroll (nikutab Rosmeri poole). Kas kuuled?

Rebekka (kõneleb edasi.) Aga ma teadsin wäga hästi, kus sinu jaoks pääsemine leidus. Ainus pääsemine. Ja selle pärast toimetasin ma.

Rosmer. Missuguseid toimetusi sa sellega arwad?

Kroll. Tahate sellega ütelda, et –

Rebekka. Ja, Rosmer – (üles tõustes) jää aga istuma. Ka teie, rektori härra. Nüüd peab see ometi päewawalgele tulema. Sina ei olnud see mitte, Rosmer. Sina oled süüta. Mina olen Beate – olen Beate pikkamööda eksiteedele awatelenud.

Rosmer (kargab üles.) Rebekka!

Kroll (kargab üles.) – eksiteedele!

Rebekka. Nende teede pääle, mis weskiojasse wiisiwad. Nüüd teate seda – teie mõlemad.

Rosmer (nagu pähe löödud.) Ma ei mõista mitte. Mis ta sääl ütleb? Ma ei mõista mitte ühte sõna.

Kroll. Oja, sina. Mina hakkan juba mõistma.

Rosmer. Mis oled sa siis teinud? Mis oled sa temale ütelda wõinud? Ei olnud ju midagi. Mitte kõige wähematgi.

Rebekka. Ta sai teada, et sa piiri pääl siisad ennast kõigist wanadest põhjendamata eelarwamistest wabaks teha.

Rosmer. Aga ma ei olnud ju seekord weel sugugi nii kaugel.

Rebekka. Ma teadsin, et sa warsti niikaugele jõuad.

Kroll (nikutab Rosmeri poole). Aha!

Rosmer. Ja siis? Mis edasi? Ma tahan ka lõppu teada.

Rebekka. Warsti selle järele — palusin ma teda ärdalt, et ta mind Rosmersholmist ära minna laseks.

Rosmer. Mispärast tahtsid sa ära — see kord?

Rebekka. Ma ei tahtnud ära. Ma tahtsin jääda, kus ma olin. Aga ma ütlesin temale, et see meile kõikidele kõige parem oleks, kui ma aegsasti ära läheksin. Ma lasksin läbi paista: et kui ma weel kauemaks jääksin, — siis wõiks — siis wõiks midagi sündida.

Rosmer. Siis seda ütlesid ja tegid sa.

Rebekka. Jah, Rosmer.

Rosmer. See oli siis see, mida sa „toimetamä" nimetasid.

Rebekka (murtud häälega). Nõnda nimetasin ma seda, ja muidugi.

Rosmer (wahaja järele). Kas oled sa nüüd kõik ära pihtinud, Rebekka?

Rebekka. Jah.

Kroll. Mitte kõik.

Rebekka (waatab hirmunult talle otsa). Mis peaks siis weel rohkem olema?

Kroll. Kas te ei annud Beatele wiimaks märgata, et see maja oleks — mitte ainult et see kõige parem oleks, — waid et see maja oleks, Rosmeri ja teie enda pärast, kui teie ära läheksite, kusagile mujale — ja päälegi nii ruttu kui wõimalik? — Nah?

Rebekka (tasa ja selguseta.) Wõib olla, olen ma ma ka midagi sarnast ütelnud.

Rosmer (langeb akna juurde leentooli). Ja selle wale ja pettuse kude sisse on Beate — see waene õnnetu haige, uskunud! Nii kindlasti ja kõikumata uskunud! Nii kaljukindlasti! — (Waatab Rebekka peale) Ja ialgi ei pööranud ta minu poole. Mitte ühe ainukese sõnaga! Ah, Rebekka, — ma näen seda sinu näost — sa keelasid teda seda tegemast.

Rebekka. Ta oli ju omiti ise omale kindlasti pähe mõtnud, et temal — lastetal naesel, mingit õigust ei ole, siin olla. Ja nõnda kujutas ta endale ette, et see tema kohus sinu wastu olla, oma koha

päält taganeda.

Rosmer. Ja sina – sa ei teinud midagi, et seda meeltepettust kaotada?

Rebekka. Ei.

Kroll. Kas te ehk viimaks veel tida selles ei toetanud? Wastake! Kas te ei teinud seda?

Rebekka. Ta sai minust arwatawasti nii aru.

Rosmer. Ja, ja. – ja sinu tahtmise alla painutas ta ennast igas asjas. – Ja nõnda taganes ta siis oma koha päält. (Kargab üles.) Kuidas wõisid sa, – wõisid sa ometi seda koledat mängu mängida!

Rebekka. Ma mõtlesin iseeneses, et siin kahe elu wahel walida oli, Rosmer.

Kroll (waljult ja käskiwalt.) Teil ei olnud mingit õigust seda walikut teha.

Rebekka (ägedalt). Aga usute teie siis, et ma tulin ja külma, kaaluwa rehkendusega toimetasin! See kord ei olnud ma ometi see, mis ma täna olen, kus ma siin teie ees seisan ja jutustan. Ja siis on ju ometiks, minu arwates, kahesugust tahtmist inimese sees. Ma tahtsin Beatest lahti saada. Üks-

kõik mis wiisil. Aga ma ei uskunud sugugi mitte, et see ialgi nii kaugele lähiks. Iga sammu juures, mida ma ennast edasi meelitada lasksin, oli minu meelest, nagu kisendaks midagi minu sees: nüüd mitte enam kaugemale! Mitte sammu enam edasi! Ja siisgi ei suutnud ma järele jätta. Ma pidin weel üsna natukese edasi astuma. Koguni natukese weel. Ja siis weel — ja ikka weel. — Ja nõnda on see siis sündinud. — Niiwiisi sünnib see alati.

(Lühikene pause).

Rosmer (Rebekkale). Kuidas kujutad sa nüüd endale õieti oma tulewiku ette? Sellejärele, mis sündinud on?

Rebekka. Minu tulewik olgu kuis tahes. See ei ole sugugi nii wäga tähtjas.

Kroll. Mitte ainust sõna, mis kahetsemist awaldaks. Wiimati ei tunnegi teie seda?

Rebekka (külmalt). Wabandage, rektori härra — aga see on asi, mis kellegile teisele korda ei lähe. Seda pean ma üksi enesega ära õiendama.

Kroll. Ja niisuguse naesterahwaga elad sa koos ühe katuse all. Sääljuures weel sõbralikus wahe-

korras. (Waatab näwpiltisid seinal) Ah! Kui need surnud nüüd alla waadata wõiksiwad!

Rosmer. Lähed sa linna?

Krall (wõtab kübara). Jah. Nii ruttu kui wõimalik.

Rosmer (wõtab niisama kübara). Siis tulen ma sinuga ühes.

Krall. Seda tahad sa? Ja, ma teadsin ometi, et sa meile weel päriselt kadunud ei ole.

Rosmer. Siis tule, Krall, tule!

(Mõlemad lähewad läbi eestoa ära, ilma Rebekka peale waatamata.)

(Kohe pääle selle läheb Rebekka akna juurde ja waatab lillepottide wahelt välja.)

Rebekka (pool waljuste enesega kõneldes). Ka täna mitte üle purde. Nad lähewad ülewalt ringi. Üle weskioja ei sunda nad ialgi. Ei ialgi. – (Akna juurest ära.) Ja, ja! (Läheb ja tõmbab kella nööri.)

(Warsti pääle selle astub em. Helseth parem. p. sisse)

Em. Helseth. Mis on preili?

Rebekka. Emand Helseth, olge nii hää ja laske minu reisikohwer pööningult alla tuua.

Em. Helseth. Reisikohwer?

Rebekka. Jah, see pruunist hülge nahast kohwerte teate juba.

Em. Helseth. Muidugi. Aga sa mu Jumal — tahawad preili siis reisi pääle minna?

Rebekka. Jah — ma reisin ära, emand Helseth.

Em. Helseth. Ja nüüd kohe jalapäält?

Rebekka. Niipea kui ma pakkinud olen.

Em. Helseth. Niisugust lugu ei ole ma elades weel kuulnud! Aga preili tulewad muidugi warsti tagasi?

Rebekka. Ma ei tule ialgi tagasi.

Em. Helseth. Ialgi! Aga sa suur Jumal, mis peab siis siin Rosmersholmis saama, kui preili West enam ei ole? Nüüd oli waesel õpetaja härral ometi wiimaks ka nii kodune ja mõnus.

Rebekka. Ja, aga täna tuli mulle hirm pääle, emand Helseth.

Em. Helseth. Hirm?! Jeesuke — mispärast siis?

Rebekka. Minu meelest oli nagu oleksin ma walget hobusid wilkumas näinud.

Em. Helseth. Walgeid hobuseid! Päris päise päewa

ajal!

Rebekka. Ah, need näitawad endid küll wara ja hilja – Rosmersholmi walged hobused – (jätab pooleli.) Nii siis – palun reisikohwrit, emand Helseth.

Em. Helseth. Ja muidugi, reisikohwer, jah.

(mõlemad ära, parem. poolt.)

Neljas waatus.

Elutuba Rosmersholmis.

Hiline õhtu. Warjuga kaetud lamp seisab põlledes laua pääl.

Rebekka West seisab laua ääres ja pakib wäikeseid asju reisitaskusse. Tema mantel, kübar ja walge heegeldatud rätik seisawad sohwa leeni pääl.

(Em. Helseth astub paremalt poolt sisse).

Em. Helseth (räägib waikse häälega ja paistab tagasihoidlik) Preili, nüüd oleks siis kõik asjad wälja kantud. Nad seisawad köögi eeskojas

Rebekka. Hää küll. Kas kutsarile on ütteldud?

Em. Helseth. Jah; Ta küsib, mis ajal ta hobustega siin peab olema.

Rebekka. Ma arwan nii kella üheteistkümne ümber. Aurulaew läheb kesk öösel.

Em. Helseth (natuke wiiwitades). Ja õpetaja härra? Kui ta nüüd kuni sinnaajani kodu ei tule?

Rebekka. Sellepärast reisin ma ikkagi. Ei peaks ma teda enam nägema, siis wõite temale

ütelda, et ma talle kirjutan. Ühe pika kirja. Ütelge seda.

Em. Helseth. Jah, see on ju kõik wäga ilus ja hää — see lugu selle kirjutamisega. Aga, waene preili — mina arwan siisgi, et peaksite katsuma weel korra temaga rääkida.

Rebekka. Wõib olla. Wõib olla ka mitte.

Em. Helseth. Ei, — et ma seda äraelama pean, — seda ei oleks ma ial ega ilmasgi mõtelnud!

Rebekka. Mis teie siis olite mõtelnud, emand Helseth?

Em. Helseth. Ah, mina mõtlesin ikka, et õpetaja härra Rosmer auusam mees on.

Rebekka. Auusam mees?

Em. Helseth. Jah, Jumala eest, seda ma ütlen!

Rebekka. Aga armas emand, mis te sellega armate?

Em. Helseth. Mina arwan, mis õigus ja kohus on, preili, — ta ei peaks mitte niisugusel wiisil lahti saada püüdma.

Rebekka (waatab talle otsa). Nüüd kuulge õige korraks, emand Helseth. Ütelge mulle awalikult ja õiglaselt, — mis te armate, mispärast ma õieti äraresin?

Emand Helseth. Sa armas Jumal, preili, see on küll tarwilik. Ah, ja ja ja –! Aga mina arwan siisgi, ilus ei ole see õpetaja härrast mitte. Mortensgårdile — sellele wõis ehk wabandust leida. Sest selle naesterahwa mees elas alles. Need kahekesi ei wõinudgi abielusse heita, nii häämeelega kui nad ka tahtsiwad. Aga näete, õpetaja härra, see – hm!

Rebekka (kerge naeratusega.) Seda wõiksite teie minust ja õpetaja härrast motelda?

Em. Helseth. Ei, jumal hoidku. See tähendab, – kuni tänaseni mitte.

Rebekka. Aga täna –?

Em. Helseth. Nah – kõige nende inetumate lugude järele, mis õpetaja härra kohta ajalehes pidada seisma –

Rebekka. Aha!

Em. Helseth. Sest minu arwamine on mehest, kes Mortensgårdi usku wõib minna, sellest wõib jumala eest kõiksugu asju uskuda.

Rebekka. Oja, see wõib küll nõnda olla. Aga mina? Mis te minust arwate?

Em. Helseth. Oh heldekene, preili, – teile ei ole minu arwates suurt midagi ette heita. Üksikul naesterahwal ei ole ka sugugi kerge wastu seista, arwan ma. – Me oleme ju kõik üheskoos ainult inimesed, preili West.

Rebekka. See on õige sõna, emand Helseth. Meie oleme kõik üheskoos ainult inimesed, – Mida teie kuulatate?

Em. Helseth (tasa). Oh Jeesuke – ma usun, ta ta tuleb just weel parajal ajal.

Rebekka (wõpatades). Siis ometi! – (Kindlalt.) No ja. Olgu siis!

(Rosmer tuleb eestoast sisse).

Rosmer (näeb reisitarwitusi, pöörab Rebekka poole, küsib.) Mis see peab tähendama?

Rebekka. Mina reisin ära.

Rosmer. Kohe praegu?

Rebekka. Jah. – (Emand Helsethile). Siis kella üheteistkümne aeg.

Em. Helseth. Hää küll, preili. (Parem. poole ära).

Rosmer (lühikese waheaja järele.) Kuhu sa tahad minna, Rebekka?

Rebekka. Põhja poole – auru laewaga.

Rosmer. Põhja poole. Mida sa säält otsid?

Rebekka. Säält ma ju siia tulin.

Rosmer. Aga sul ei ole sääl ülewal enam midagi tegemist.

Rebekka. Seda ei ole mul siin all ka.

Rosmer. Mis sa siis pääle tahad hakata?

Rebekka. Seda ma ei tea. Ma tahan ainult waadata, kuidas ma asjale lõppu saan teha.

Rosmer. Lõppu teha?

Rebekka. Rosmersholm on mind murdnud.

Rosmer (saab tähelepanelikuks). Kuidas sa arwad?

Rebekka. On mind murdnud – täielikult, pääsemata. – Mul oli nii wärske ja julge tahtmise jõud, kui ma siia tulin. Nüüd aga olin ma wõõra seaduse alla painutatud. Ma usun, mul ei ole edaspidi enam ühegi asja jaoks julgust, olgu see mis tahes.

Rosmer. Mispärast mitte? Missugust seadust sa õieti arwad?

Rebekka. Mu armas, ärme kõneleme nüüd sellest. –

Kuidas jäi siis nüüd sinu ja Krolliga?

Rosmer. Meie tegime rahu.

Rebekka. So. See oleks siis sündinud.

Rosmer. Ta kogus terwe rea wanu sõpru enese juurde. Need tegiwad mulle selgeks, et inimeste ülendamise töö midagi minu jaoks ei ole.— Ja pääle selle on see iseenesest täiesti lootuseta katse. — Ma jätan selle nõu.

Rebekka. Ja, ja, see on ehk wast kõige parem.

Rosmer. Sa räägid nüüd nõnda? Selles arwamises oled sa nüüd?

Rebekka. Ma olen sellele arwamisele jõudnud. Wiimase paari päewa jooksul.

Rosmer. Sa waletad, Rebekka.

Rebekka. Mina waletan —!

Rosmer. Jah, sa waletad. Sa ei ole ialgi uskunud, et mina kohane mees olen selle asja eest wõitlemiseks ja teda wõidule wiimiseks.

Rebekka. Ma uskusin, et meie kahekesi üheskoos seda suudame.

Rosmer. See ei ole tõsi. Sina uskusid, et sa

ise elus midagi suurt korda saata wõid. Et sa mind oma plaanide jaoks tarwitada saad. Et ma sinu eesmärgi jaoks kasulik wõiksin olla. Seda sa uskusid.

Rebekka. Kuule mind, Rasmer —

Rosmer (istub raskemeelselt sohwa peale.) Ah, jäta ometi! Nüüd näen ma terwet seda lugu põhjani. Ma olin waha sinu käes.

Rebekka. Kuule mind, Rosmer. Meie peame selle asja üle rohkem rääkima. See on wiimne kord. (Istub sohwa kõrwa toolile). Mul oli nõuu, selle kõige üle sulle kirjutada — kui ma juba üleval põhjapool oleksin. Aga see on küll parem, sa kuuled seda kohe.

Rosmer. On sul weel midagi üles tunnistada?

Rebekka. Kõige suurem on weel.

Rosmer. Kõige suurem — ?

Rebekka. See, mis sa ialgi ei ole aimanud. See, mis kõige muule walgust ja warju annab.

Rosmer (raputab pääd.) Ma ei mõista mitte ühte sõna.

Rebekka. See on üsna õige, et ma kord kawaluse

abil Rosmersholmi sissepääsemist muretseda katsusin. Sest ma olin kindlas arwamises, et ma siin omale õnne loon. Nii ehk teisiti — sa mõistad.

Rosmer. Sa wiisid ju ka läbi — selle ettewõtte.

Rebekka. Ma usun, ma oleksin läbiwiia wõinud, mis see ka iganes oleks olnud — sel ajal. Sest sel ajal oli mul weel minu julge, wabalt sündinud tahtmine. Ma ei tunnud wähematgi hoolimist. Ühingit sidet, mis mulle tee pääl takistuseks oleks olnud. Aga siis, pikkamööda tuli see, mis minu tahtmise jõu murdis — mind terweks elueks wilitsa argdusega täitis.

Rosmer. Mis tuli? Räägi nõnda, et ma sinust aru saan.

Rebekka. Ta wõttis minu üle wõimust — see metsik taltsutamata iha —. O Rosmer!

Rosmer. Iha? Sinu üle! Mille järele?

Rebekka. Sinu järele!

Rosmer (tahab üles karata) Mis see tähendab!

Rebekka (hoiab teda tagasi). Jäe istuma, mu sõber. Sa pead weel enam kuulma.

Rosmer. Ja sina tahad ütelda — et sa mind armastanud oled — sel viisil!

Rebekka. Sel ajal arwasin ma, seda peaks armastuseks nimetatama. Ma uskusin, et see armastus on. Aga ta ei olnud seda. See oli nõnda nagu ma sulle ütlen. See oli metsik, taltsutamata iha.

Rosmer (waewaga). Rebekka, — oled sina see tõesti, sina, sina, kellest sa seda siin jutustad?

Rebekka. Jah, mis sa ütled selle kohta, Rosmer!

Rosmer. Ja sellepärast — selle mõju all tegid sa seda, mida sa „toimetamiseks" nimetasid!

Rebekka. See tuli minu üle, nagu torm mere pääl. Nagu need tormid, mis meil talwisel ajal, üleval põhjapool mässawad. Ta haarab sinust kinni ja kannab sind enesega ära — nii kaugele kui ta kanda tahab. Wastupanekule pääle ei ole sääl mõtelda.

Rosmer. Ja nõnda pühkis ta waese õnnetuma Berta ühes ära weskiojasse.

Rebekka. Ja, Beate ja mina meie mõitlesime sel

ajal nagu wiimast wõitlust paadi põhja pääl.

Rosmer. Tõepoolest, sina olid Rosmershvlmis kõige tugewam. Tugewam kui Beate ja mina ühtekokku.

Rebekka. Ma tundsin sind küllalt, et teada, et ükski tee sinu juurde ei wii, niikaua kui sa wabaks ei ole saanud, niihästi wälistes oludes — kui ka waimus.

Rosmer. Aga ma ei saa sinust aru, Rebekka. Sina — sina ise — sinu terwe tegewiis on mulle selgitamata mõistatus. Nüüd olin ma ju ometi waba — waimus ja ka wälistes oludes. Sa seisad nüüd just selle eesmärgi ees, mis sa endale algusest pääle oled seadnud. Ja siiski —

Rebekka. Ialgi ei olnud ma oma eesmärgist kaugemal kui praegu.

Rosmer — ja siiski, ütlen ma, — kui ma eila sinult küsisin, — sind palusin: saa minu naeseks — sääl karjatasid sa nagu hirmust kabatud, et see ialgi sündida ei wõi!

Rebekka Sääl karjatasin ma meeleärahuitmises.

Rosmer. Mispärast?

Rebekka. Sest et Rosmersholm mult jõu on wõtnud. Siin on minu julge tahtewõim ära halwatud. Minu jaoks on see aeg mööda, kus ma kõik ja kõige wiimast julgeda tahtsin. Minu energia midagi teha on kadunud.

Rosmer. Ütle mulle, kuidas see on tulnud.

Rebekka. See on kooselamisa läbi sinuga tulnud, Rosmer.

Rosmer. Kuidas siis? Kuidas siis?

Rebekka. Kui ma sinuga üksinda olin – ja kui sa iseennast olid leidnud –

Rosmer. Nu ja – ?

Rebekka – sest sa ei olnud ialgi sina ise, niikaua kui Beate elas –

Rosmer. Kahjuks, – sääl on sul küll õigus.

Rebekka. Aga siis, kui ma sinuga siin kooselada tahtsin – waikuses – üksilduses – kui sa kõik oma mõtted warjamata mulle andsid – iga meeleolu, nii õrna ja pehme nagu sa seda tundsid – sääl sündis minuga see suur muudatus. Aegamööda, – mõistad sa. Peaaegu arusaamatalt – kuid ülivõimulikult lõpuks. Kuni minu süda-

me põhjani.

Rosmer. Ja, mis see siis on, Rebekka!

Rebekka. Iga teine tundmus — see inetu meelijoowastaw iha, see jäi kaugele, nii kaugele minnust. Kõik mässawad jõud rauges iwad ja jäiwad waikseks. Minu pääle tuli niisugune hingerahu — niisugune waikus nagu meil sääl ülewal mõne linnu niael keskõö päikese ajal.

Rosmer. Jutusta sellest rohkem. Kõik, mis sul ütelda on.

Rebekka. Sääl ei ole enam palju ütelda. Ainult see weel, et nüüd armastus minu sees ärkas. See suur, ennast salgaw armastus, kellele sellest kooselamisest küllalt on, nagu see meie mõlemate wahel on olnud.

Rosmer. O, kui mul sellest kõigest ainugi oleks olnud!

Rebekka. Nõnda on parem. Eila — kui sa minult küsisid, kas ma sinu naeseks ei taha saada, — sääl hõiskasin ma rõõmuga —

Rosmer. Ja, eks ole, Rebekka! Nii mõistsin mina seda ka.

Rebekka. Ühe silmapilgu, ja. Enesiunustamises. See oli minu wana, julge kohkumata taht-mine, mis ennast weel kord wabaks teha kat-sus. Aga nüüd ei ole tal enam jõudu - kestwat jõudu mitte enam.

Rosmer. Kuidas seletad sa seda, mis sinuga sündinud on?

Rebekka. See on Rosmerite maja eluwaade, - ehk wähemalt sinu eluwaade, - mis minu tahtmisele külge on hakkanud.

Rosmer. Külge hakanud?

Rebekka. Ja teda haigeks teinud. Teda seadustega sundinud, mis warematt minu jaoks makswad ei olnud. Kooselamine sinuga, - sinu, see on minu meelt ülendanud. -

Rosmer. Ah, kui ma seda ainult uskuda wõiksin.

Rebekka. Sa wõid seda rahuga uskuda. Rosmerite eluwaade ülendab. Aga - (raputab pääd) aga - aga -

Rosmer. Aga? Noh?

Rebekka - aga ta surmab õnne.

Rosmer. Arwad sa, Rebekka?

Rebekka. Ainult wähemalt.

Rosmer. Ja, aga tead sa seda nii kindlasti? Kui ma nüüd siisgi siinult weel korra küsiksin —? Sind kõigest südamest paluksin —

Rebekka. O minu sõber — ära sellest ialgi enam kõnele! See on wõimata! — Sest sa pead teadma, Rosmer, mul on — minewik.

Rosmer. On see enam, kui sa juba jutustasid?

Rebekka. Jah. Enam ja midagi muud.

Rosmer (kerge naeratusega) Kas see ei ole iseäralik, Rebekka, et minus mõnikord midagi selle sarnast aimdust on tärkanud?

Rebekka. Tõesti? Ja —? Sellegi pärast —?

Rosmer. Uskunud ei ole ma seda ialgi. Ma mängisin ainult sellega, — nii wiinas mõttetes, tead sa.

Rebekka. Kui sa nõuad, siis tahan ma sulle seda ka kohe ära jutustada.

Rosmer (tõrjuwalt). Ei, ei. Mitte sõna ei taha ma teada. Olgu see mis tahes — mul on selle jaoks unustust.

Rebekka. Aga mul mitte.

Rosmer. O Rebekka – !

Rebekka. Ja, – see on jo see kohutaw lugu – nüüd, kus mulle täie kätega kõik maailma õnn pakutakse, – nüüd olen ma niisuguseks saanud, et minu enese minewik mul õnnetee eest kinni paneb

Rosmer. Sinu minewik on surnud, Rebekka. Tal ei ole enam mingit wõimu sinu üle – ei ole ühtegi sidet sinuga, – nenda nagu sa praegu oled.

Rebekka. Mu armas, – need on ometi ainult kõnekäänud. Ja süütaus? Kust wõtan ma selle?

Rosmer (raskelt). Ja, ja – süütaus.

Rebekka. Süütaus ja. Selles on õnn ja rõõm. See oli jo see õpetus, mis sa nendes rõõmsates tulewiku aadeli inimestes nii elawaks tahtsid teha.

Rosmer. Oh, ära seda mulle meelde tuleta. See oli ainult poolelijäänud unenägu, Rebekka, mille sisse ma ise enam ei usu. Inimesi ei saa wäljaspoolt aadeliinimesteks teha.

Rebekka (tasa.) Arwad sa, ka mitte puhta armastuse läbi?

tuse läbi.

Rosmer (mõttes). Ja – see oleks õieti see, mis tõesti suur. Kõige kaunim wili meie terwes elus, arwan ma. – Kui see nõnda oleks. (Rahutult.) Aga kuidas saan ma selle küsimusega selgusele? Kuidas saan ma põhja pääle?

Rebekka. Kas sa mind ei usu, Rosmer?

Rosmer. O Rebekka – kuidas wõin ma täiesti ja wabalt sind uskuda? Sind, kes sa alalõpmata nii palju salganud ja waletanud oled! – nüüd tuled sa jälle millegi uuega. On sellel mingisugune eesmärk, – siis ütle mulle otsekohesilt wälja. Tahad sa ehk wiimaks sellega midagi kätte saada? Ma tahan ju nii hää meelega kõik sinu hääks teha, mis ma ial suudan.

Rebekka (ringutab käsi.) Oh, see surmaw kahtlus! – Rosmer, Rosmer!

Rosmer. Mis? Kas see ei ole kole? Aga ma ei wõi selle wastu midagi parata. Ma ei saa küll ialgi kahtlusest lahti. Ei saa ialgi uskuda, et sa täiesti ja puhtas armastuses minu päralt oled.

Rebekka. Aga kas siis sinu sügawamas südadamepõhjas midagi selle tunnistuseks, et minuga muudatus on sündinud? Ja et see muudatus sinu läbi on tulnud – ainult sinu läbi?

Rosmer. Ah – mina ei usu enam oma wõimuse sisse, et inimese ümber muuta suudan. Ma ei usu enam ühegi asjas iseenese sisse. Ma ei usu enese ega ka sinu sisse.

Rebekka (tumedalt otsa waadates). Kuidas tahad sa siis edasi elada?

Rosmer. Ja seda ei tea ma ise mitte. Selle üle ei ole ma weel selgusel. Ma ei usu mitte, et ma edasi elada wõin. – Ja ma ei tea ka terwes suures maailmas midagi, mille pärast elada maksaks.

Rebekka. O see elu – temal on oma uuendus iseenese sees. Sellest peame kinni! Meie lahkume elust ikka wara küllalt.

Rosmer (kargab üles). Siis anna mulle mu usk tagasi! Usk sinu sisse, Rebekka! Usk sinu armastuse sisse! Tõendust, tõendust tahan ma saada.

Rebekka. Tõendust? Kuidas saan ma sulle tõendust anda!

Rosmer. Sa pead seda! (Käib edasi tagasi). Ma ei kannata seda enam ära, seda õudset, — seda kohutawat tühjust, — seda — seda —
(Koputatakse ägedasti eestoa ukse pihta.)

Rebekka (kargab tooli päält ülesse). Ah, — Kas kuulsid!

(Uks awatakse. Ulrich Brendel astub sisse. Ta kannab triiksärki, musta kuube ja häid saapaid, mis üle pükste ulatawad. Muidu on ta riided nagu wiimasel korral. Ta näib kohmatanud olewat.)

Rosmer. Ah, teie olite, harra Brendel!

Brendel. Johannes, — mu poiss, — ma terwitan sind — ja ela hasti!

Rosmer. Kuhu te nõnda hilja tahate minna?

Brendel. Mäest alla.

Rosmer. Kuidas?

Brendel. Ma lähen nüüd kodupoole, mu kallis jünger. Mul tuli koduigatsus suure tühjuse järele.

Rosmer. Teiega on midagi juhtunud, härra Brendel! Mis see on?

Brendel. So? Torkab see mundatus sulle silma? Ja – seda peab ta kill. Kui ma wiimaset korral siia tuppa astusin – siis seisin ma kui jõukas mees sinu ees ja koputasin oma rinnataskule pihta.

Rosmer. So! Ma ei mõista täiesti –

Brendel. Aga nagu sa mind tanasel õöl näed, olen ma troonilt tõugatud kuningas oma lossi ahervarre otsas, mis tules hukka saanud.

Rosmer. Kui ma teid milligiga teenida wõin –

Brendel. Sina olid endal oma lapsesüdame alal hoidnud, Johannes. Wõid sa mulle midagi laenata?

Rosmer. Ja, südamest häämeelega.

Brendel. Wõid sa üks ehk kaks aadet ära anda?

Rosmer. Mis te ütlete?

Brendel. Üks ehk kaks äratarwitatud aadet. Sa teed sellega häätegu. Sest mina olen nüüd paljas, mu armas poiss. Weriwaene.

Rebekka. Teie ei saanud wist oma kõnesid ette kanda?

Brendel. Ei, mu nõiduslik dame. Mis te arwate! Ma suisan sääl, et küllusesarwe wälja tühjendada, ja sel silmapilgul tein ma piinliku leiduse, et ma pankrott olen.

Rebekka. Ja kõik teie üleskirjutamata tööd?

Brendel. Kakskümmend aastat olen ma istunud, nagu kitsipung oma lukus rahakirstu otsas istub. Ja eila, — kui ma kirstu awada ja warandust wälja tuua tahan, — ei olnud midagi sees. Ajahammas oli ta tolmuks ärinud. Terwest toredusest ei olnud enam mitte midagi järel — rien du tout.

Rosmer. Aga kas te selles nii kindel olete?

Brendel. Siin ei ole enam mingit kahtlust, mu armas. President tegi mulle asja selgeks.

Rosmer. President?

Brendel. Na ja, — wõi ekstsellents. Comme vous voulez.

Rosmer. Aga keda te sellega arwate?

Brendel. Peder Mortensgårdi muidugi.

Rosmer. Mis!

Brendel (saladuslikult). Pst, pst, pst! Peder Mor-

tensgård on tulewiku isand ja päämees. Ialgi ei ole ma suurema mehe pale ees seisnud. Peder Mortensgårdil on kutse ilmawalitsejaks. Ta wõib kõik mis ta tahab.

Rosmer. Ah, ärge seda ometi uskuge.

Brendel. Siisgi, mu poiss! Sest Peder Mortensgård ei taha ialgi rohkem, kui ta wõib. Peder Mortensgård mõistab elu ilma aadeteta elada. Ja see — näed sa — see on see iga töö ja wõidu suur saladus. See on kõigi maailma tarkuse kokkuwõte. Basta!

Rosmer (pool waljuste.) Nüüd mõistan ma — miks teie läkete siit waesem kui te tulite.

Brendel. Well! Wõta siis oma wanast koolüõpetajast eeskuju. Tomba kõigele kriips pääle, mis ta sulle kunagi õpetanud. Ära ehita oma koda petliku liiwa pääle. Ja waata ette, — ja katsu ennast hoolega läbi, — enne kui sa selle kena looduse imeteo pääle ehitad, kes siin sinu elu ilustab.

Rebekka. Arwate teie mind?

Brendel. Jah, mu kaunis näkineiu.

Rebekka. Mispärast ei peaks minu pääle ehitada mõnna?

Brendel (sammu lähemale). Mulle jutustati, minu wanal õpilasel on üks eluülesanne wõidule wiia.

Rebekka. Noh ja edasi?

Brendel. Wõit on tal kindel. Aga, — palun hästi tähele panna — aimelt ühe möödapääsemata tarwilikku tingimisega.

Rebekka. Ja see oleks?

Brendel (haarab ettewaatlikult tema käerandmest kinni). Et see naene, kes teda armastab, rõõmsalt wälja kööki läheb ja endal selle peenikese, roosakarwalise, wäikese sõrme ära raiub — siit — just siit keskmisest liikmest saadik. Pääle selle, et seesama tähentatud armastaw naene — mitte wähem rõõmsalt — endal selle imeilusa pahema kõrwa ära lõikab. — (Laseb ta lahti ja pöörab Rosmeri poole.) Ela hästi, mu wõitja Johannes.

Rosmer. Teie tahate ära minna? Praegu? Pimedal ööl?

Brendel. Pime öö on see kõige parem. — Rahu olgu teiega! (Ta lähab.)

(Natuke aega on toas kõik waikne.)

Rebekka (hingab raskelt). O kui rõhuw ja raske siin on! (Läheb, awab akna, jääb senna seisma).

Rosmer (istub ahju juurde leentooli). Ei jää siisgi midagi muud üle, Rebekka. Ma näen seda. Sa pead ära.

Rebekka. Jah, ma ei näe ühtegi walikut.

Rosmer. Tarwitame wiimseid silmapilkusid. Tule siia ja istu minu juurde.

Rebekka (läheb ja istub sohwa peale). Mis sa minult tahad, Rosmer?

Rosmer. Kõige esite tahan ma sulle ainult ütelda, sul ei ole tarwis oma tulewiku pärast mures olla.

Rebekka (naeratab). Hm! Minu tulewik!

Rosmer. Ma olen kõige wõima lusti peale mõtelnud. Juba ammu. Mis ka sündima peaks, sinu eest on hoolitsetud.

Rebekka. Ka seda weel, sa armas.

Rosmer. Seda oleksid sa isegi arwata wõinud.

Rebekka. Palju aega on sellest juba möödä, kus ma samase asja pääle mõtlesin.
Rosmer. Ja, ja — sa arwasid küll, et meie wahe kunagi teiseks ei muutu, kui ta oli.
Rebekka. Jah, seda ma arwasin.
Rosmer. Mina ka. Aga kui ma nüüd elust lahkuma peaksin —
Rebekka. Ah, Rosmer, — sa elad kauemini kui mina.
Rosmer. See seisab ometi minu wõimuses, selle wiltsa eluga teha, mis ma tahan.
Rebekka. Mis see tähendab! Sa ei mõtle ometi wiimati selle pääle —
Rosmer. Oleks see sinu meelest nii imelik? Selle armetu wiltsa kawatuse järele, mis ma ära elanud! Mina, kes ma oma elutööd wõidule wiia tahtsin —. Ja nüüd olen ma lipujooksikuks saanud, — enne kui lahing õieti algamudgi oli!
Rebekka. Alga uuesti wõitlust, Rosmer! Katsu ainult, — ja sa näed, sa wõidad. Sa saad sadandeid — sa saad tuhandeid hingesid ülen-

dama. Katsu ainult!

Rosmer. O Rebekka — mul ei ole ühtegi usaldust enese elutöö sisse.

Rebekka. Sinu töö on aga juba proovi ära kandnud. Ühest inimesest oled sa igatahes aadeli inimese teinud. Minust, — minu terveks elueks.

Rosmer. Ja — kui ma sind sellepoolest uskuda võiksin.

Rebekka (pigistab käed kokku). Rosmer, — kas sa siis midagi ei tea, — mitte midagi, mis sulle seda usku anda võiks.

Rosmer (nagu kokku kohkudes). Ära hakka sellest sellest kõnelema! Mitte sellest, Rebekka! Mitte sõna enam!

Rebekka. Siisgi, just sellest peame meie rääkima. Tead sa midagi, mis seda kahtlust lämmatada suudab? Mina ei tea tõesti midagi.

Rosmer. See on sinule õnneks, et sa midagi ei tea. — Meile mõlemile õnneks.

Rebekka. Ei, ei, ei, — sellega ei saa ma ennast rahustada! Kui sa midagi tead, mis mind sinu

silmis wabaks mõista wõib, siis nõuan ma kui oma õigust, et sa seda ütled.

Rosmer [just nagu summitaks teda tahtmatalt selleks.] Waatame siis weel kord. Sa ütlesid, et sinu südames tõsine, suur armastus olla. Minu läbi olla sinu hing ülendatud. On see nõnda? Oled sa õieti wälja arwanud, sina? Kas meie tee proowi. Mis?

Rebekka. Mina olen selleks walmis.

Rosmer. Millal peab see olema?

Rebekka. On mulle ükskõik. Mida warem, seda parem.

Rosmer. Soo — waatame, Rebekka, — kas sa, — minupärast — juba täna õhtul — (jätab pooleli). Ei, ei, ei!

Rebekka. Siisgi, Rosmer! Siisgi, siisgi! Ütle seda — ja sa saad näha.

Rosmer. On sul julgust, — on sul tahtmist — rõõmsalt, nagu Ulrich Brendel ütles, — minu-pärast — weel seesamal öösel, — rõõmsalt, — sedasama teed minna, — mida Beate on läinud?

Rebekka (tõuseb pikkamisi sohwa päält ja ütleb peaaegu häälitalt.) Rosmer —!

Rosmer. Ja, sina, — see on see küsimus, millest ma ialgi lahti ei saa, — kui sa ära oled. Iga päew ja iga tund, saab mulle seesama küsimus minus ülestõusma. Just on, nagu näeksin ma sind kehalikult enese ees. Kuidas sa wäljas purde pääl seisad. Kesk purde pääl. Nüüd kumardad sa üle käsipuu! Sinu pääd pööritab, siis kisub sind alla wee keeru sisse! Aga ei! Sa pörkad tagasi. Sa ei julge, — mis tema julges.

Rebekka. Kui mul nüüd aga siisgi julgust oleks? Ja rõõmust tahtmist? Mis siis?

Rosmer. Siis peaksin ma sind küll uskuma. Siis saaksin ma küll usu oma elutöö sisse tagasi. Usu oma wõimuse sisse, inimeste hingesid ülendada. Usu inimeste sisse, et neid ülendada saab.

Rebekka (wõtab pikkamisi oma schalli, wiskab ta üle pää ja ütleb enesewalitsusega). Sa pead oma usu tagasi saama.

Rosmer. On aul selljaoks — julgust ja tahtmist,
~~Rebekka.~~

Rebekka. Selle üle wõid sa homme otsustada — wõi hiljem, — kui nad mind wälja tõmbawad.

Rosmer (haarab oma päast kinni). Selles niiawatelew koledus —!

Rebekka. Sest ma ei tahaks mitte hääameelega sinna alla jääda. Mitte kauem kui tarwis. Selle eest peab hoolitsema, et nad mind leiawad.

Rosmer (kargab üles). Aga see kõik — see on ju hullumeelsus. Reisi, — wõi jää! Ma tahan sind ka seekord weel palja sõna pääle uskuda.

Rebekka. Kõnekäänud, Rosmer, Nüüd mitte enam argdust ja põgenemist! Kuidas wõid sa mind edaspidi weel palja sõna pääle uskuda?

Rosmer. Ma ei taha aga sinu allajäämist näha.

Rebekka. Sellest ei saa allajäämine.

Rosmer. Sellest saab allajäämine. Sul ega ilmasgi ei mõtle sa selle pääle, Beate teed minna.

Rebekka. Sa ei usu mitte?

Rosmer. Ei ialgi. Sa ei ole nagu Beate. Sa ei seisa mitte häwitatud eluwaate wõimu all.

Rebekka. Aga mina seisan Rosmersholmi eluwaate mõju all – nüüd. Mis ma süüdis olen teinud, seda lepitan ma, nagu kord ja kohus.

Rosmer (temale kindlalt otsa waadates.) Seisad sa sellel seisukohal?

Rebekka. Ja.

Rosmer (kindlalt.). Hää küll. Siis seisan mina meie wabaks saanud eluwaate wõimuse all,

Rebekka. Meie üle ei ole kohtunikku. Ja sellepärast peame meie ise waatama, kuidas me kohut mõistame.

Rebekka (mõistab teda walesti.) Ka seda. Ka seda. Minu surm saab parema osa sinus päästma.

Rosmer. Oh minus ei ole midagi enam päästa.

Rebekka. Siisgi, siisgi. Aga mina – mina oleksin edaspidi ainult nagu paha merewaim, kes takistawalt selle laewa külges ripub, millega sina edasi peab jõudma. Ma pean üle parda. Wõi pean ma ehk wiimaks siin ülewal maa pääl ringi uitama ja seda wiletsat murjalöinud elu enesega edasi wedama? Pääd murdma ja mõtteid haudma selle õnne üle, mis

- minu minevik mult ära petnud? Ei, ma pean mängust kaduma, Rosmer.

Rosmer. Kui sa lähed, – siis lähen ma sinuga ühes.

Rebekka (naeratab peaaegu nägematult, vaatab talle otsa ja ütleb tasem.) Ja, sina, tule ühes, – ja ole tunnistaja –

Rosmer. Ma lähen sinuga, ütlen ma.

Rebekka. Kuni purdeni, ja muidugi. Peale astuda ei julge sa ju omete mitte.

Rosmer. Olid sa seda tähele pannud?

Rebekka (raskelt ja murtult.) Jah. – See just on minu armastuse lootusetaks teinud.

Rosmer. Rebekka, – siin panen ma oma käe sinu pää peale. (Teeb nõnda.) Ja võtan sind oma seaduslikuks naiseks.

Rebekka (haarab tema mõlemad käed ja kummardab pää tema rinnale.) Ma tänan sind, Rosmer. (Laseb ta lahti.) Ja nüüd lähen ma – rõõmsalt.

Rosmer. Mees ja naene peavad ühes kaas minema.

Rebekka. Ainult kuni purdeni, Rosmer.

Rosmer. Purde pääl ka. Nii kaugele kui sina lähed, nii kaugele lähen ma sinuga ühes. Sest nüüd julgen ma.

Rebekka. Oled sa selles nii kõikumata kindel, — et see tee sinule kõige parem on?

Rosmer. Ma olen kindel, see on ainukene.

Rebekka. Kui sa aga eksid? Kui see ainult silmapettus oleks? Üks nendest Rosmersholmi walgetest hobustest.

Rosmer. See wõiks küll olla. Nende käest ei pääse ometi mitte — meie siin majas.

Rebekka. Siis jää, Rosmer.

Rosmer. Mees peab oma naese järel käima, niisama nagu naene oma mehe järel.

Rebekka. Ütle mulle enne ainult ühte. Oled sina see, kes minu järel käib? Wõi olen mina see, kes sinu järel käib?

Rosmer. Sellele ei saa meie ialgi põhja pääle.

Rebekka. Ma tahaksin seda siisgi nii hää-meelega teada.

Rosmer. Meie mõlemad käime üksteise järel,

Rebekka. Mina sinu ja sina minu järel.

Rebekka. Seda usun ma peaaegu ka.
Rosmer. Sest nüüd oleme meie mõlemad üks.
Rebekka. Jah. Nüüd oleme meie üks. Tule!
Lähme rõõmsa meelega.
[Nad lähevad käsikäes läbi eestoa, on näha, kuidas nad pahemale poole pööravad. Uks jääb nende järel lahti. Wähe aega on tuba tühi. Siis avab em. Helseth parem. p. ukse.]
Em. Helseth. Preili – wanker on nüüd – (Waatab ümber). Ei ole siin? Kahekesi wäljas sel ajal? Na – sääl pean ma küll ütlema – Hm –! (Läheb wälja ettetuppa, waatab ümber ja tuleb jälle sisse.) Pingi pääl ka mitte. Ei, ei. – (Läheb akna juurde, waatab wälja.) Jeesukene! See walge sääl –! Jah, tõepoolest – sääl nad seisawad mõlemad purde pääl! Jumal anna pattu andeks! Nad hakkawad üksteise ümbert kinni –! (Karjatab waljusti.) Oh – üle käsipuu – sisse – mõlemad! Ojasse. Appi! Appi!
(Ta põlwed nõtkuwad, ta hoiab wärisedes toolileenist kinni ja sundab waewaga need sõnad

kuuldawale tuua.) Ei. Siin ei ole abi.
Surnud prouva on nad ära viinud!